

Inwonersonderzoek Molenlanden 2025

Resultaten, conclusies en aanbevelingen

Colofon

© Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, december 2025

Opdrachtgever

Gemeente Molenlanden, mevr. M. Runge-Anspach en mevr. A. Klein-Bongers

Auteurs

C. (Cindy) Gelderman

A. (Axel) Makkinga

A. (Annemiek) Riefel

Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd

Oude Kraan 72

6811 LL Arnhem

T 06 - 15640284

E-mail: riefel@ruimteenvrijetijd.nl

www.ruimteenvrijetijd.nl

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Onderzoeksverantwoording	4
1.3	Inwonersonderzoek 2021	5
1.4	Leeswijzer	6
2	Resultaten Molenlanden	8
2.1	Voorzieningen in de gemeente	8
2.2	Omvang en ontwikkeling van bezoek	13
2.3	Trots en positieve effecten	15
2.4	Drukke en nadelige effecten	18
2.5	Balans en toekomst	21
3.	Vergelijking met 2021	27
3.1	Omvang van bezoek	27
3.2	Trots en positieve effecten	28
3.3	Drukke en nadelige effecten	29
3.4	Balans	30
4.	Kinderdijk	32
4.1	Bezoekfrequentie	32
4.2	Recreëren in Kinderdijk	33
4.3	Bekendheid met Kinderdijkerkaart	34
4.4	Houding ten opzichte van toerisme	34
4.5	Ervaren overlast door toerisme	36
4.6	Verbeterpunten	39
5.	Conclusies en aanbevelingen	41
5.1	Conclusies	41
5.2	Aanbevelingen	43
Bijlage 1		46
	Over het onderzoek	46
	Achtergrondkenmerken respondenten	47
	Achtergrondtabellen 'Drukke en nadelige effecten'	51

1. Inleiding

Een weids polderlandschap, prachtige molens, authentieke dorpen en vestingstad Nieuwpoort: er is genoeg te doen in Molenlanden. Dat weten de inwoners én bezoekers. Gemeente Molenlanden is benieuwd wat inwoners belangrijk vinden als het gaat om toerisme en recreatie in hun gemeente. Daarom kregen alle inwoners in het voorjaar van 2025 de gelegenheid een vragenlijst in te vullen. Voor u ligt het resultaat van deze vragenlijst: het inwonersonderzoek Molenlanden.

1.1 Aanleiding

De gemeente Molenlanden wil, samen met ondernemers, zorgen voor goede recreatieve voorzieningen voor zowel inwoners als bezoekers. Daarom is in 2021 de Toeristische Agenda Molenlanden 2021 (TAM) opgesteld. In 2025 werkt de gemeente aan een actualisatie van de TAM. Onderdeel van deze actualisatie is het inventariseren van wensen en behoeften van inwoners ten aanzien van toerisme en recreatie. Hiervoor is het inwonersonderzoek opgezet. Hiermee krijgt de gemeente inzicht in hoe zij recreatie en toerisme in de gemeente vorm moet geven.

1.2 Onderzoeksverantwoording

De vragenlijst: In 2021 voerde ons bureau ook een inwonersonderzoek uit over toerisme en recreatie in gemeente Molenlanden. In het huidige onderzoek is (grotendeels) dezelfde vragenlijst aangehouden. Dat geeft inzicht in ontwikkelingen. De vragenlijst bevat deels gestandaardiseerde vragen, zodat vergelijking met andere gemeenten en gebieden mogelijk is. De vragenlijst stipt zowel de positieve effecten van toerisme als mogelijke negatieve impacts aan.

Steekproef: Onderzoeksbureau Ipsos I&O heeft een aselechte steekproef getrokken van 7.500 huishoudens in gemeente Molenlanden, naar rato van het aandeel huishoudens per kern (exclusief Kinderdijk). Deze huishoudens zijn per brief benaderd en uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. In Kinderdijk ontvingen alle 345 huishoudens een brief.

Benaderingswijze: De gemeente Molenlanden heeft de huishoudens in de steekproef per brief benaderd om de (online) vragenlijst in te vullen. Daarnaast is een open link naar de (online) vragenlijst verspreid via de lokale media, social media en gemeentelijke website. Op verzoek was het invullen van een schriftelijke enquête mogelijk. Om de respons te verhogen zijn 5 exemplaren van het boek 'Panorama Alblasserwaard' verloot onder de respondenten.

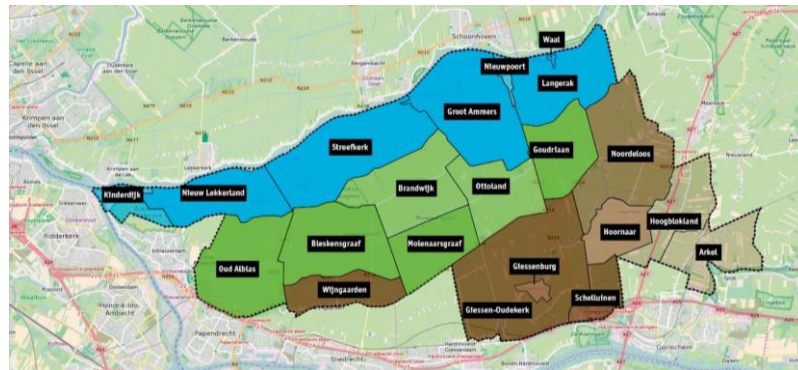
Respons: In de periode van 12 mei tot en met 15 juni 2025 konden inwoners de vragenlijst invullen. Dit leidde tot een **respons van 805 volledig ingevulde enquêtes** door inwoners van Molenlanden. Dit is hoger dan de 699 responsen uit het inwonersonderzoek van 2021. De resultaten zijn voldoende betrouwbaar om goede uitspraken te doen.

Weging op leeftijden en deelgebied: De resultaten zijn gewogen op leeftijdscluster ('15-45 jaar', '45-65 jaar' en '65 jaar of ouder') en op deelgebied. Dit betekent bijvoorbeeld dat de antwoorden van respondenten uit een leeftijdsgroep zo sterk meetellen als dat de leeftijdsgroep in werkelijkheid is. Bij deze weging zijn dezelfde deelgebieden (woongebieden) aangehouden als in het onderzoek van 2021. Tabel 1.1 en afbeelding 1.1 laten de deelgebieden zien inclusief het aantal respondenten per gebied. Bijlage 1 bevat een verbijzondering van deze informatie naar de verschillende woonplaatsen.

Tabel 1.1: Aantal respondenten per deelgebied Molenlanden (ongewogen aantallen)

	Aantal respondenten	Percentage van totaal
Gebied A: Bruin op de kaart (afbeelding 1.1).	246	31%
Gebied B: Groen op de kaart.	172	22%
Gebied C: Blauw op de kaart.	387	48%
Totaal	805	100%

Afbeelding 1.1: Deelgebieden gemeente Molenlanden

1.2.1 Kinderdijk

Werelderfgoed Kinderdijk is een omvangrijke trekpleister in gemeente Molenlanden. Om die reden zijn in de kern Kinderdijk alle 345 huishoudens per brief uitgenodigd voor de vragenlijst (zie steekproef). Inwoners van Kinderdijk kregen, naast de algemene vragen over Molenlanden, een aanvullend vragenblok over Werelderfgoed Kinderdijk. **Het Kinderdijk-vragenblok telt 66 respondenten.** Dit zijn te weinig respondenten om harde conclusies aan te verbinden. Wel geeft het een indicatie van wat speelt in Kinderdijk, onder de inwoners die de moeite hebben genomen om de vragenlijst in te vullen. In hoofdstuk 4 staan de resultaten van dit aanvullende vragenblok.

1.3 Inwonersonderzoek 2021

In 2021 werd door ons bureau al een vergelijkbaar onderzoek uitgevoerd onder de inwoners van Molenlanden. Het huidige onderzoek is zoveel mogelijk op dezelfde wijze uitgevoerd, om de resultaten te kunnen vergelijken. Beide onderzoeken zijn op dezelfde manier verspreid (brieven huis-aan-huis, aangevuld met (social) media). Beide vragenlijsten waren online in te vullen. De vragenlijst is ook in grote lijnen hetzelfde gebleven. Wel is de vragenlijst op een aantal punten doorontwikkeld (vraagstellingen en taalniveau). In 2021 zijn de resultaten niet gewogen naar leeftijd of woonkern; in 2025 is hiertoe wel besloten. In 2021 zijn Nieuwpoort en Langerak niet actief benaderd; in 2025 wel en de responspercentages zijn vergelijkbaar¹. Op meerdere vraagpunten kunnen we beide onderzoeken vergelijken en een ontwikkeling schetsen.

¹ Nieuwpoort: 6% in 2025, 5% in 2021. Langerak: 4% in 2025, 3% in 2021.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit de volgende hoofdstukken:

- **Hoofdstuk 2: Molenlanden, de hoofdresultaten.** We beschrijven hier de resultaten van het onderzoek voor de gehele gemeente Molenlanden. Waar mogelijk maken we een verbijzondering naar drie deelgebieden (zie bijlage 1). Dit hoofdstuk toont de vragen uit het onderzoek, met bijbehorende uitkomsten in tabel of figuur, en tekstuele toelichting.
- **Hoofdstuk 3: vergelijking met 2021.** In dit hoofdstuk maken we een vergelijking tussen de uitkomsten van het huidige onderzoek, en het onderzoek uit 2021, voor de belangrijkste onderwerpen.
- **Hoofdstuk 4: Kinderdijk.** Inwoners van Kinderdijk hebben aanvullende vragen gekregen. De resultaten daarvan staan in hoofdstuk 4.
- **Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen.** Hier vatten we het onderzoek samen in conclusies en doen we enkele aanbevelingen.

Toelichting op de weergave van resultaten

Tot slot een toelichting over de weergave van de resultaten:

- In dit rapport spreken we voor de leesbaarheid soms over ‘de inwoners’. Feitelijk gaat het hier om de respondenten, die de vragenlijst ingevuld hebben.
- De resultaten in dit rapport zijn veelal in percentages in een figuur of tabel weergegeven. Door afronding naar hele percentages, kan het zijn dat de resultaten in een tabel optellen tot net iets meer of minder dan 100%.
- In de titel van figuren of tabellen worden de termen N en R genoemd. Deze staan voor:
 - N = het aantal respondenten dat de desbetreffende vraag beantwoord heeft;
 - R = het aantal gegeven antwoorden op de betreffende vraag. Deze geven we enkel weer indien het geven van meerdere

antwoorden mogelijk was. In dat geval is de R altijd hoger dan de N.

- Respondenten hebben de mogelijkheid gekregen om hun antwoorden toe te lichten in een open invulveld. Deze antwoorden zijn kwalitatief geanalyseerd en de uitkomst hiervan is weergegeven bij de desbetreffende vraag. Dit is bedoeld om de kwantitatieve vragen te duiden en gedetailleerder inzicht te krijgen in wat er speelt. Per open vraag laten we zien hoeveel respondenten gereageerd hebben.
- We kijken altijd naar de gemene deler, het gedeelde beeld, en noemen daarnaast de meningen van kleinere groepen als we dat relevant achten.
- Als we het in de toelichting op antwoorden over ‘veel’ hebben dan spreken we over meer dan de helft van de antwoorden. Bij ‘meerdere’ gaat het over een kwart tot de helft en ‘enkele’ gaat over maximaal een kwart van de antwoorden. Het getal ‘n’ geeft per vraag aan over hoeveel antwoorden/respondenten het gaat.

Resultaten Molenlanden

2 Resultaten Molenlanden

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de uitkomsten van het onderzoek onder de inwoners van gemeente Molenlanden. Waar mogelijk en relevant wordt ingezoomd naar gebiedsniveau en leeftijdsgroepen.

2.1 Voorzieningen in de gemeente

2.1.1 Aantal toeristisch-recreatieve voorzieningen (kwantiteit)

Er is aan de inwoners gevraagd in hoeverre ze te spreken zijn over *het aantal* voorzieningen (de kwantiteit) in de gemeente. Hieruit blijkt dat de meningen verdeeld zijn. Figuur 2.1 laat de uitkomsten zien.

De voorzieningen die het meest gewaardeerd worden qua omvang (aantal voorzieningen) zijn (top 3):

- de fietspaden² / -voorzieningen (60% vindt dit (ruim) voldoende)
- de waterrecreatiemogelijkheden (50%)
- en de zwembaden (47%)

Een relatief groot deel van de respondenten is *ontevreden* over de volgende voorzieningen qua omvang (aantal voorzieningen) (top 3):

- Winkelaanbod (niet-alledaagse boodschappen) (47%).
- Cafés / uitgaansgelegenheden (38%)
- Wandelpaden en -voorzieningen (37%) – hoewel hier een positieve groep tegenover staat.

² Bij een pad, zoals wandel- of fietspad, gaat het om de verharde of onverharde ondergrond.

Figuur 2.1 Wat vindt u van het aantal voorzieningen in Molenlanden? (N=805) Gesorteerd op '(ruim) voldoende'

Wat opvalt is de verdeeldheid van meningen. Zo vindt 45% van de inwoners dat de wandelpaden en voorzieningen (ruim) voldoende zijn, maar ook een aanzienlijke groep (37%) zegt dat het (ruim) onvoldoende is. Bij veel voorzieningen zien we deze verdeeldheid, zoals figuur 2.1 illustreert.

De voorzieningen die door de respondenten het minst gebruikt worden zijn:

- Paardrij-mogelijkheden (53% zegt 'dit gebruik ik nooit')
- Mountainbikepaden (45% geen gebruik)
- Vismogelijkheden (45% geen gebruik)

Bijzonderheden deelgebieden en leeftijden

- In gebied A (Wijngaarden, Giessen-Oudekerk, Schelluinen, Noordeloos, Hoornaar, Giessenburg, Hoogblokland, Arkel) zijn de respondenten vaker dan de andere gebieden *positief* over de volgende voorzieningen: mountainbiken, winkelen, zwemmen in natuurwater en zwembaden, en paardrijden. Ze zijn *kritischer* dan gemiddeld over het aantal wandelvoorzieningen en uitgaansmogelijkheden.
- In gebied B (Ottoland, Brandwijk, Oud Alblas, Bleskensgraaf, Molenaarsgraaf en Goudriaan) zijn de respondenten vaker dan gemiddeld *positief* over het aantal restaurants en paardrij-mogelijkheden. Ze zijn *kritischer* over het wandel-, fiets- en mountainbike-aanbod, en de mogelijkheden om te zwemmen in een zwembad of natuurwater.
- In gebied C (Nieuw Lekkerland, Streefkerk, Groot Ammers, Langerak en Waal, Nieuwpoort en Kinderdijk) zijn respondenten *positiever* dan gemiddeld over het aantal wandel- en fietsvoorzieningen, en de mogelijkheden om uit te gaan of te zwemmen in een zwembad. Ze zijn *kritischer* dan gemiddeld over het zwemmen in natuurwater en aanbod van musea.

- Het zijn vaker de leeftijdsgroepen 45-65 jaar en 65-plus die het aantal fietsvoorzieningen (ruim) onvoldoende vinden. De jongere inwoners (15-45 jaar) vinden het fietsaanbod vaker (ruim) voldoende.
- Het zijn vaker de 15-45 jarigen die het aantal waterrecreatiemogelijkheden onvoldoende vinden.

Toelichtingen in open antwoordruimte

Respondenten kregen de mogelijkheid om hun antwoord toe te lichten in een open tekstveld. Hierin doen zij suggesties over het aanbod van onder meer fiets- en wandelvoorzieningen, zwemvoorzieningen bij natuur, horeca en paardrij-mogelijkheden. Hieruit blijkt dat inwoners veel waarde hechten aan recreatie dichtbij huis, maar dat zij op een aantal vlakken verbeterpunten zien. Deze antwoorden worden verderop in dit hoofdstuk beschreven en samengenomen met de vraag 'Welke voorzieningen mist u in de gemeente?'

2.1.2 Kwaliteit toeristisch-recreatieve voorzieningen

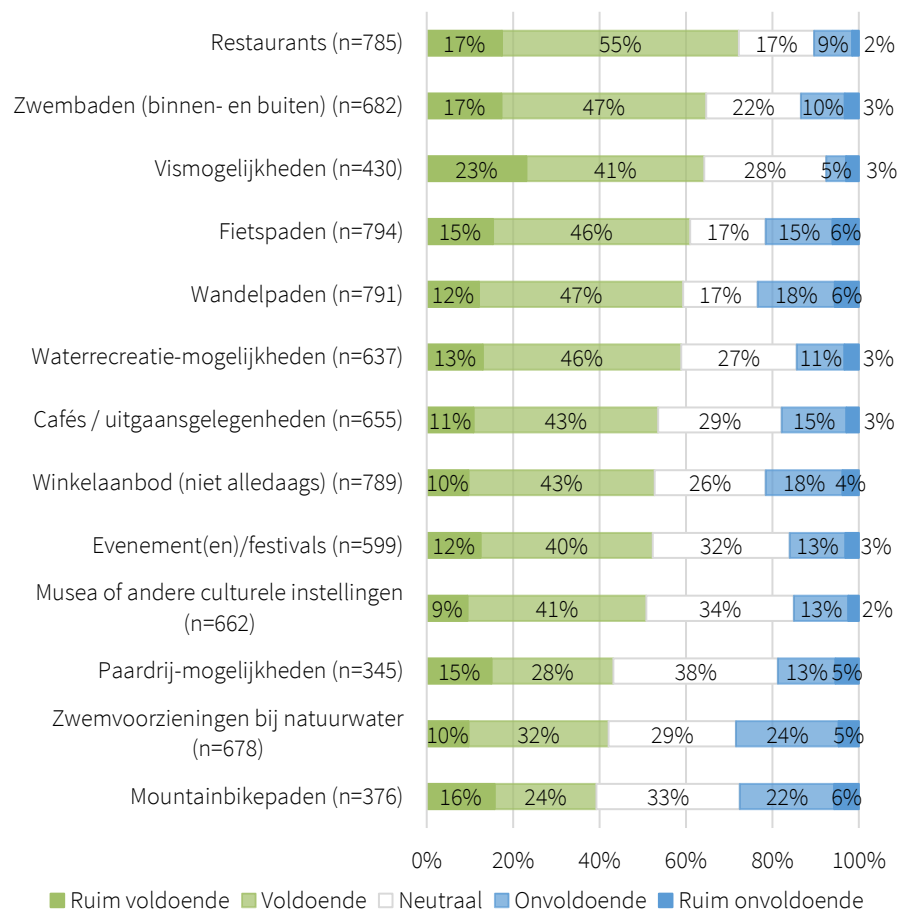
Deze alinea gaat in op de gemiddelde *kwaliteit* van de aanwezige voorzieningen in Molenlanden. Kwaliteit gaat over onder andere de staat van het onderhoud, eigentijdsheid en uitstraling van het aanbod.

Relatief veel respondenten zijn *tevreden* over de *gemiddelde kwaliteit* van de volgende voorzieningen (top 5):

- Restaurants (72%)
- Zwembaden (binnen- en buiten) (65%)
- Vismogelijkheden (64%)
- Fietspaden (61%)
- Wandelpaden (59%), op de voet gevolgd door de waterrecreatiemogelijkheden

Figuur 2.2 laat de volledige resultaten zien. De respondenten die een voorziening nooit gebruiken, zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

Figuur 2.2 Wat vindt u van de kwaliteit van de voorzieningen in Molenlanden? Exclusief 'dit gebruik ik nooit'. Gesorteerd op '(ruim) voldoende'

Een deel van de respondenten is *ontevreden* over de *gemiddelde kwaliteit* van de volgende voorzieningen (top 3):

- Zwemvoorzieningen bij natuur (28,4%)
- Mountainbikepaden (27,6%)
- Wandelmogelijkheden (23%)

Bijzonderheden deelgebieden en leeftijden

- Restaurants worden het meest positief gewaardeerd. Het zijn vaker respondenten uit gebied B (Ottoland, Brandwijk, Oud Alblas, Bleskensgraaf, Molenaarsgraaf en Goudriaan) én respondenten van 15-45 jaar die hier een (ruim) voldoende geven.
- Bij de zwembaden – die ook veelal positieve waardering krijgen – zijn het vaker respondenten uit gebied A (Wijngaarden, Giessen-Oudekerk, Schelluinen, Noordeloos, Hoornaar, Giessenburg, Hoogblokland, Arkel) en C (Nieuw Lekkerland, Streefkerk, Groot Ammers, Langerak en Waal, Nieuwpoort en Kinderdijk) die hun waardering uitspreken.
- In alle drie gebieden krijgen dezelfde voorzieningen het meest een *onvoldoende* op *kwaliteit* (zwemmen in de natuur, mountainbiken en wandelpaden). In gebied C scoort de kwaliteit van het winkelaanbod ook relatief vaak onvoldoende. Het zijn vaker respondenten van 45-65 jaar en 65-plus die het winkelaanbod *onvoldoende* vinden.

Toelichtingen in open antwoordruimte

In de open antwoorden geven de respondenten meer toelichting op hun antwoorden. Omdat de respondenten hier met name ingaan op de verbeterpunten die zij zien, zijn de antwoorden samengenomen met paragraaf 2.1.3.

2.1.3 Ontbrekende recreatieve voorzieningen

Deze alinea gaat in op de recreatieve voorzieningen in de gemeente Molenlanden die volgens inwoners ontbreken, naar aanleiding van de vraag:

Welke recreatieve voorzieningen mist u in Molenlanden? Met andere woorden: wat mist u in Molenlanden om te doen in uw vrije tijd, voor uw plezier? (n=472)

Deze antwoorden zijn samengevoegd met de toelichtingen die respondenten geven op de vragen over het *aantal voorzieningen* (n=319) en de *kwaliteit van voorzieningen* (n=172). De reden hiervoor is de overlap tussen alle antwoorden en het feit dat meerdere respondenten verwijzen naar hun eerdere toelichting.

De volgende thema's zijn veelal genoemd in de open antwoorden:

Wandelen: Respondenten missen aantrekkelijke en veilige wandelroutes³, met name in en rond dorpskernen. Wandelpaden worden meerdere keren omschreven als onveilig of sfeerloos. De meest genoemde punten zijn:

- Gebrek aan groen, begroeiing en schaduw
- Behoeftte aan aanvullende voorzieningen zoals bankjes, prullenbakken en watertappunten
- Onveilige situaties door het ontbreken van stoepen of wandelstroken
- Slechte toegankelijkheid voor ouderen of gezinnen met jonge kinderen

Fietsen: Respondenten hebben behoefte aan meer vrij-liggende fietspaden. Met name op routes waar ook auto's rijden, voelen inwoners zich als fietser kwetsbaar. Er ontstaan gevaarlijke situaties door snelverkeer (e-bikes, racefietsen). De bestaande fietsroutes worden als versnipperd en onveilig ervaren en zijn toe aan onderhoud.

Horeca en rustpunten: Een deel van de respondenten (die de open vragen hebben ingevuld) ervaart het horeca-aanbod als onvoldoende. Er is (te) weinig gelegenheid voor een spontane of gezellige eet- of drinkpauze tijdens een wandeling of fietstocht. De meest genoemde punten zijn:

- Te weinig horecagelegenheden verspreid over de gemeente
- Beperkte openingstijden, vooral op zondagen
- Gebrek aan sfeer en kwaliteit (weinig vers aanbod, weinig uitnodigende plekken)
- Behoeftte aan ontmoetingsplekken in kleinere dorpen

Zwemvoorzieningen bij natuurwater: Respondenten noemen een tekort aan zwemvoorzieningen bij natuurwater, zoals lokale recreatieplassen of de Lek (ondanks dat hier officieel niet gezwommen mag worden). Er is behoefte aan plekken waar veilig gezwommen kan worden, verspreid over de gemeente. Er is behoefte aan basisvoorzieningen bij natuurwater zoals trapjes, vlonders en toiletten. Ouders geven aan dat kindvriendelijke en goed bereikbare locaties vaak ontbreken.

³ Wanneer we het hebben over een route dan gaat het over een pad in combinatie met bewegwijzering, routeborden en voorzieningen zoals rustplekken.

Paardrijden: Ruiters en menbers geven aan dat zij nauwelijks gebruik kunnen maken van veilige paden en voorzieningen. De meest genoemde punten zijn:

- Gebrek aan specifieke ruitersporen en voorzieningen
- Onveilige situaties op openbare wegen met snelverkeer
- Te weinig maneges of toegankelijke buitenrijroutes

Recreatie voor kinderen en jongeren: specifiek voor de jeugd is er behoefte aan:

- natuurlijke speeltuinen, speelbossen en trapveldjes
- skatebanen en pumptracks voor jongeren
- activiteiten en ontmoetingsplekken voor tieners en jongvolwassenen

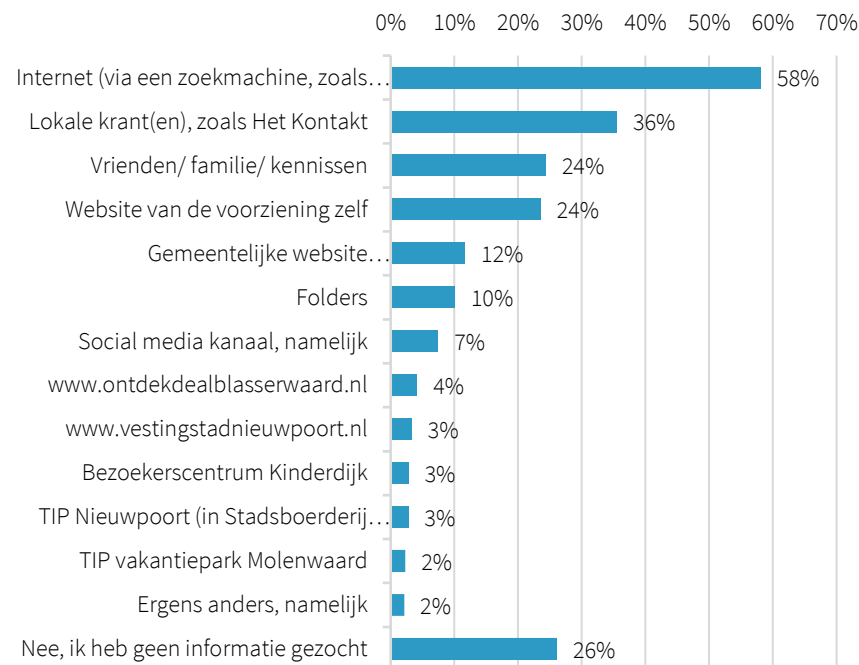
2.1.4 Informatievoorziening

Bijna driekwart (74%) van de respondenten zocht in het afgelopen jaar wel eens informatie over recreatieve voorzieningen of activiteiten in de gemeente. De meest gebruikte bronnen hiervoor zijn:

- een zoekmachine (bijv. Google), dit geldt voor alle leeftijdsgroepen, maar iets minder voor de groep van 65 jaar en ouder;
- lokale kranten zoals het Kontakt, dit geldt vaker voor respondenten in de leeftijd 45-65 jaar en 65-plus;
- websites van voorzieningen zelf;
- vrienden/familie/kennissen, dit geldt vaker voor respondenten in de leeftijd 15-45 jaar.

Figuur 2.3 laat de volledige resultaten zien. Een kwart (26%) van de respondenten zocht *niet* naar informatie. Dit zijn vaker respondenten van 65 jaar en ouder. We zien geen opvallende verschillen in het zoekgedrag tussen de deelgebieden.

Figuur 2.3 Zocht u de afgelopen 12 maanden wel eens naar informatie over recreatieve voorzieningen of activiteiten in de gemeente Molenlanden? Zo ja, waar zocht u? N=805. Gesorteerd op meest gekozen

Voor de leesbaarheid zijn de Toeristische Informatiepunten afgekort tot 'TIP'.

Gebruikte social media-kanalen

56 respondenten noemen een social-media kanaal als bron, zoals:

- Facebook (facebook pagina's zoals Het Kontakt, De Stad Gorinchem, Molenlanden, Alblasserwaard.)
- Instagram
- X (voorheen Twitter)
- ChatGPT (AI)

Andere bronnen

Bij de optie 'Ergens anders, namelijk' noemen 17 respondenten andere bronnen, zoals:

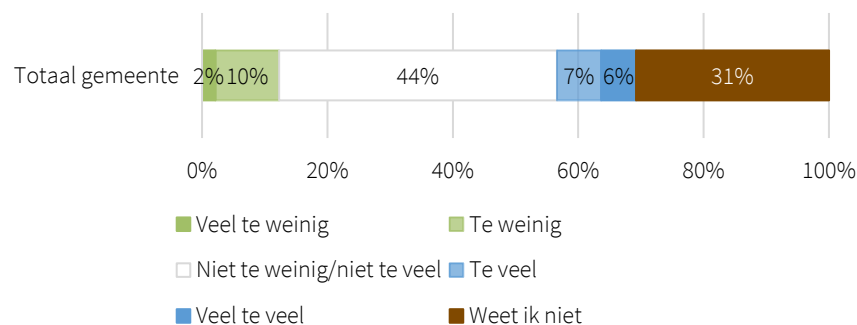
- Lokale platforms en bronnen (bijv. Giessenburg Online, Den Haneker, Blauwzaam, cultuur- en recreatiekaart Molenlanden)
- Informatieve en recreatieve apps (bijv. Komoot)
- Locaties in de omgeving zoals Zwembad de Dompelaar, Molen de Liefde in Streefkerk, museum het Voorhuis, en het dorps huis.

2.2 Omvang en ontwikkeling van bezoek

De meeste respondenten vinden het aantal bezoekers in Molenlanden 'niet te weinig/niet te veel' (44%) of antwoorden met 'weet ik niet' (31%). 12% van de respondenten vindt het aantal bezoekers (te) weinig. Daar staat 13% tegenover die het (te) veel vindt. Figuur 2.4 laat de resultaten zien.

Relevant om te weten: 5% van de respondenten heeft een bijverdienste uit de toeristische sector of is hierin werkzaam (zie Achtergrondinformatie, bijlage 1).

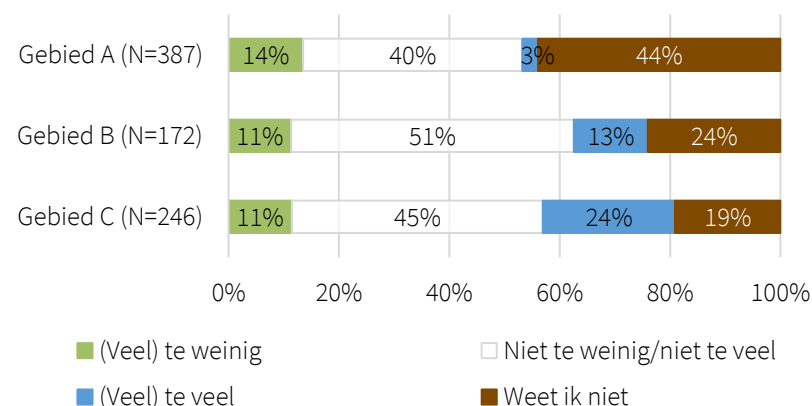
Figuur 2.4 Wat vindt u van het aantal bezoekers dat naar Molenlanden komt? N=805

Deelgebieden

Figuur 2.5 en tabel 2.1 laten de verschillen per deelgebied zien. Om de informatie overzichtelijk te houden, zijn de categorieën deels bij elkaar opgeteld: 'veel te weinig' + 'te weinig' en 'veel te veel' + 'te veel'. Hoe hoger de netto score in dit geval, hoe meer mensen het bezoek (veel) te veel vinden.

Figuur 2.5 Wat vindt u van het aantal bezoekers dat naar Molenlanden komt? Per deelgebied.

Tabel 2.1 Wat vindt u van het aantal bezoekers dat naar Molenlanden komt? Netto score '(veel) te veel'

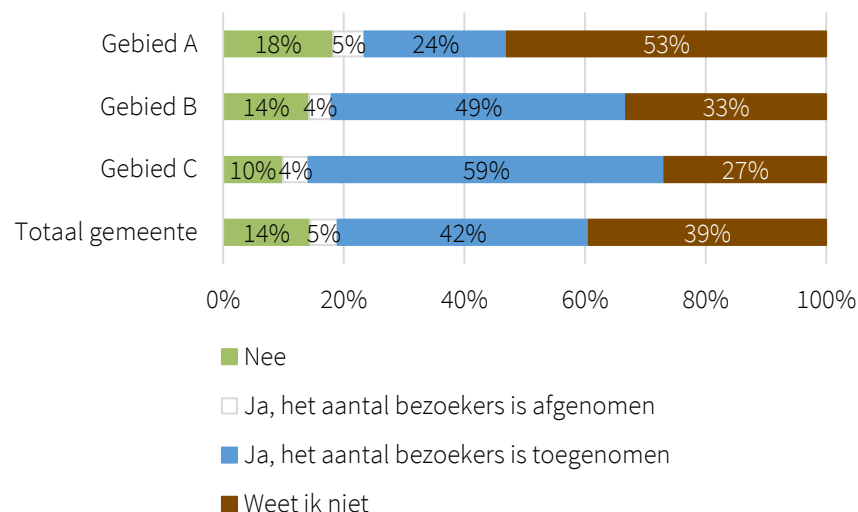
Deelgebied	Netto score '(veel) te veel' = (veel) te veel, minus (veel) te weinig
Gebied A	-11
Gebied B	2
Gebied C	13
Totaal Molenlanden	0

De netto score van het aantal bezoekers in Molenlanden ligt op 0: dit betekent dat er evenveel respondenten het '(veel) te veel' vinden, als '(veel) te weinig'. Kortom: de positieven en negatieven zijn in balans. In de deelgebieden zien we wel verschillen:

- In gebied A (Wijngaarden, Giessen-Oudekerk, Schelluinen, Noordeloos, Hoornaar, Giessenburg, Hoogblokland, Arkel) vindt men het bezoek niet vaak 'te veel'. Respondenten uit dit gebied kiezen opvallend vaker voor 'weet ik niet'. Mogelijk merken zij minder van toerisme.
- In deelgebied B (Ottoland, Brandwijk, Oud Alblas, Bleskensgraaf, Molenaarsgraaf en Goudriaan) vinden respondenten vaker dan gemiddeld dat het bezoek 'niet te veel/niet te weinig' is.
- In gebied C (Nieuw Lekkerland, Streefkerk, Groot Ammers, Langerak en Waal, Nieuwpoort en Kinderdijk) vinden respondenten vaker dan gemiddeld het aantal bezoekers (veel) te veel. In dit gebied zijn er méér mensen die vinden dat het bezoek te veel is, dan te weinig. De netto score komt zodoende op 13.

In de volgende vraag beschrijven respondenten wat zij merken van de ontwikkeling van het bezoek aan Molenlanden.

Figuur 2.6 Heeft u het gevoel dat het aantal bezoekers veranderd is de afgelopen jaren? N=805. Per deelgebied.

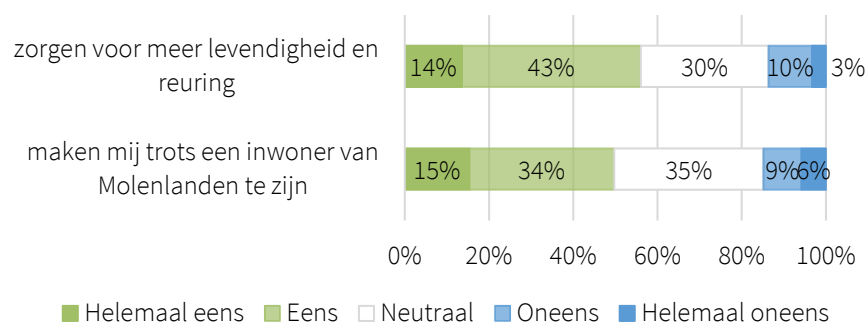
42% van alle respondenten heeft het gevoel dat het aantal bezoekers de afgelopen jaren is toegenomen. Een kleiner deel denkt dat het bezoek afgenomen (5%) of onveranderd is (14%). Een aanzienlijk deel (39%) geeft 'weet ik niet' als antwoord.

Figuur 2.6 laat de resultaten zien voor de gemeente en de deelgebieden. In gebied A heeft men minder vaak het gevoel dat het bezoek is toegenomen. Vaker antwoorden respondenten daar met 'weet ik niet', of 'nee' (het bezoek is onveranderd). Zoals eerder aangegeven: mogelijk merken inwoners van gebied A minder van toerisme.

2.3 Trots en positieve effecten

Vervolgens zijn stellingen voorgelegd aan de inwoners om een beter beeld te krijgen van hun houding ten opzichte van recreatieve bezoekers.

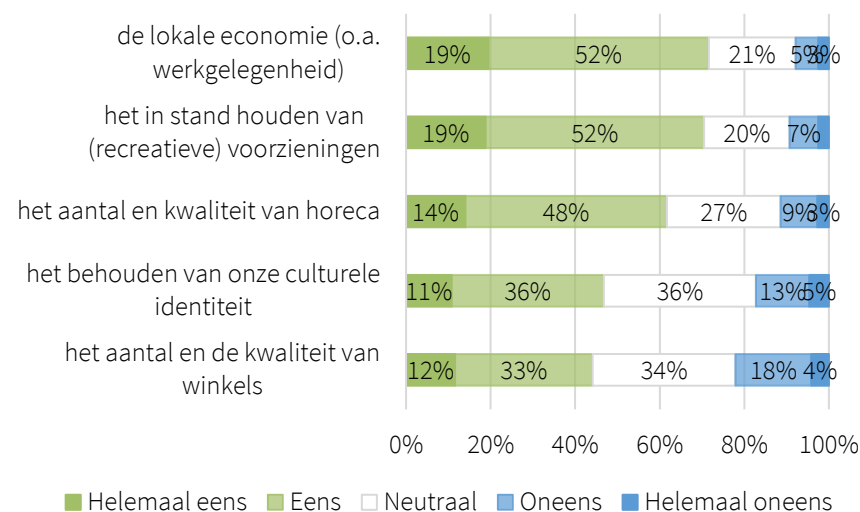
Figuur 2.7 Bezoekers die naar Molenlanden komen...
(N=805) Gesorteerd op meest '(helemaal) eens'

Bezoekers zorgen voor meer levendigheid en reuring, vindt ruim de helft van de respondenten: 56% is het hier (helemaal) mee eens. Ook zorgt het bezoek voor trots, vindt de helft van de respondenten (50%). Het zijn vaker respondenten in de leeftijd 15-45 en 45-65 jaar die trots zijn.

14% van de respondenten ervaart niet meer levendigheid, reuring of trots door het bezoek aan Molenlanden. Bij de deelgebieden valt op dat het iets vaker respondenten uit gebied B en C zijn, die het oneens zijn met de stelling dat bezoekers zorgen voor levendigheid en reuring.

Figuur 2.8 Bezoekers die naar Molenlanden komen, dragen bij aan...
(N=805). Gesorteerd op meest '(helemaal) eens'

Een aanzienlijk deel van de respondenten is het er (helemaal) mee eens dat bezoekers in Molenlanden bijdragen aan:

- de lokale economie (o.a. werkgelegenheid (72%))
- het in stand houden van de voorzieningen (71%)
- het aantal horecagelegenheden en de kwaliteit (62%).

Ook vindt een redelijk deel van de respondenten dat het bezoek bijdraagt aan het behouden van de culturele identiteit (47% eens), en omvang en kwaliteit van winkels (44%). Bij deze stellingen zien we echter ook wat meer 'neutrale' antwoorden en respondenten die het *oneens* zijn met deze stellingen.

Deelgebieden en leeftijden

- Economie: respondenten uit gebied A zijn het, vaker dan de andere gebieden, eens dat bezoekers bijdragen aan de economie.
- Recreatieve voorzieningen: respondenten uit gebied C zijn wat kritischer dan de andere gebieden over deze stelling.
- Horeca: Het zijn vaker respondenten uit gebied A, die vinden dat bezoekers bijdragen aan omvang en kwaliteit van horeca.
- Culturele identiteit: Respondenten uit gebied B zijn het vaker 'oneens' met de stelling dat bezoekers bijdragen aan het behouden van culturele identiteit, dan de andere gebieden. In gebied C is men het relatief vaker eens met deze stelling.
- Winkels: Het zijn vaker respondenten uit gebied A, en vaker respondenten in de leeftijd 15-45 jaar en 45-65 jaar, die vinden dat bezoekers bijdragen aan het winkelaanbod. Het zijn vaker respondenten uit gebied C die het hiermee oneens zijn.

2.3.1 Inwoners zijn trots op...

De respondenten werd gevraagd wat zij bezoekers van Molenlanden zouden aanraden. Er zijn 432 respondenten die geantwoord hebben. Hieronder staan de meeste genoemde tips, geclusterd per thema.

Open vraag: Wat raadt u bezoekers aan om te doen en/of te bezoeken in Molenlanden? Waar bent u trots op? (n=432)

Natuur en landschap:

Respondenten vinden de natuur in Molenlanden erg mooi. Ze raden aan om:

- te wandelen of te fietsen langs rivieren zoals de Lek, Giessen, Graafstroom en Linge;
- te genieten van de rust en het uitzicht over de weilanden en sloten;

- natuurgebieden te bezoeken zoals de Donk, de Boezem bij Noordeloos of de Slingelandse Plassen.

Bezoekwaardige plekken en gebouwen:

Een aantal bekende plekken moet je volgens de respondenten zeker zien:

- de molens van Kinderdijk;
- de vestingstad Nieuwpoort is een bijzondere plek met oude gebouwen;
- kleine musea zoals Het Voorhuis in Bleskensgraaf.

Leuke dingen om te doen met het gezin:

Voor gezinnen met kinderen raden de respondenten onder andere aan:

- Avonturenboerderij Molenwaard in Groot-Ammers;
- zwemmen in natuurwater, bijvoorbeeld bij Natuurbad De Donk in Hoornaar of zwembad De Dompelaar in Groot-Ammers;
- varen met een bootje of kano op de Giessen;
- boerderijen bezoeken of ijs halen bij een ijsboerderij.

Eten en drinken:

Er zijn een paar plekken waar mensen graag iets eten of drinken, zoals:

- het Raadhuis in Goudriaan;
- de Krom in Oud-Alblas;
- Heeren aan de Lek, Groot-Ammers;
- de Koffiemolen in Streefkerk.

Kritische noten: enkele respondenten zijn kritisch op het bezoek aan de gemeente. Zij zouden 'niets' aanraden, of 'wegblijven'.

2.3.2 Verbeterpunten volgens inwoners

Open vraag: Wat kan Molenlanden verbeteren om (nog) aantrekkelijker te zijn voor bezoekers? (n=402)

De respondenten werd ook gevraagd wat er beter geregeld moest worden voor de bezoekers. Er zijn 402 respondenten die geantwoord hebben. De volgende punten komen hier naar voren:

Fiets- en wandelroutes

- Betere en veiligere fietspaden, vooral bij drukke wegen langs de Graafstroom zoals de Gijbelandsedijk.
- Meer wandelpaden, ook in de natuur.
- Duidelijke routebordjes en informatieborden bij routes en historische plekken.
- Onderhoud van de bordjes en routes verbeteren.

Voorzieningen onderweg en in de dorpen

- Meer bankjes, watertappunten en afvalbakken.
- Openbare toiletten, vooral bij toeristische plekken.
- Extra picknickplaatsen met uitzicht.
- Meer horeca, ook op zondag open.
- Kleine winkels of verkooppunten in dorpen.

Verblijfsmogelijkheden en marketing

- Meer camperplaatsen en kleinschalige B&B's.
- Overnachting eenvoudiger maken.
- Bezoekers beter spreiden over de regio.
- Centrale website of folder met activiteiten waarin alle verblijfsmogelijkheden staan.

Bereikbaarheid en verkeer

- Betere parkeervoorzieningen bij o.a. Kinderdijk.
- Minder verkeer op smalle dijken; veiliger voor fietsers.
- Openbaar vervoer verbeteren (ook in het weekend).

Onderhoud en uitstraling

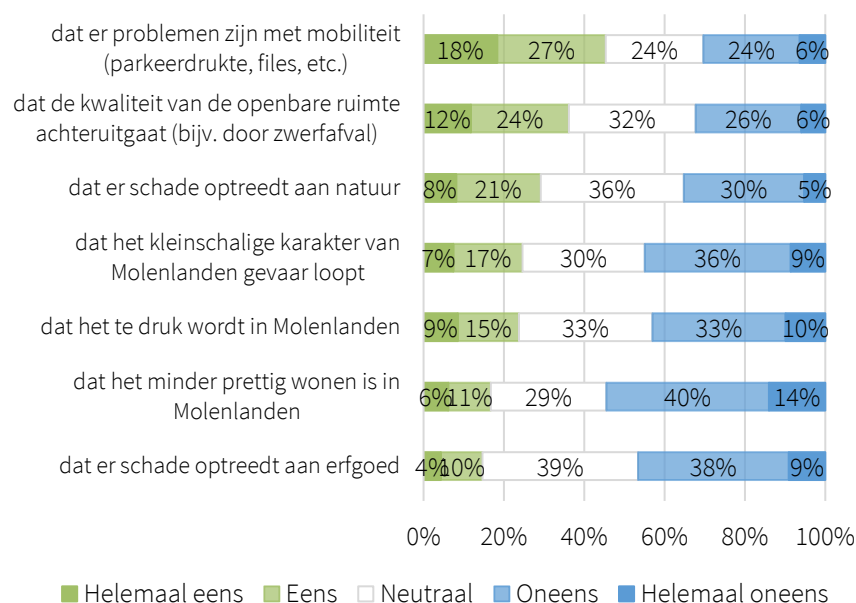
- Netter straatbeeld: onkruid, bermen, groenstroken.
- Meer bloemen, bomen en groene plekken.

Niets verbeteren: Een aantal respondenten vindt dat de gemeente niets hoeft te verbeteren. Zij reageren met bewoordingen als 'laten zoals het is', 'het is goed zo' of 'het is al druk genoeg'.

2.4 Drukte en nadelige effecten

Figuur 2.14 Door bezoekers (recreatie en toerisme) in Molenlanden zie ik... (N=805)

Afgaande op deze voorgelegde stellingen zijn de top 3 aandachtspunten:

- Mobiliteit: 45% van de respondenten ziet dat het bezoek aan Molenlanden leidt tot mobiliteitsproblemen. Meer respondenten zijn het eens met deze stelling, dan oneens (30%). In gebied C zijn relatief veel respondenten het eens met deze stelling (58%).
- Openbare ruimte: 36% van de respondenten ziet dat de kwaliteit achteruit gaat als gevolg van het bezoek (bijv. door zwerfafval). Ook hier zijn meer mensen het eens, dan oneens (32%). In de deelgebieden

is het beeld vergelijkbaar, hoewel respondenten in gebied C het iets vaker hiermee eens zijn (40%) dan de andere gebieden.

- Schade aan natuur: 29% van de respondenten ziet dat het bezoek leidt tot schade, maar: hier zien we ook een grote(re) groep die het niet eens is met deze stelling (35%).

Bij de overige stellingen zijn respondenten het vaker *oneens* met de stellingen, dan *eens*. Toch geeft een deel van de respondenten hun zorgen aan:

- Het kleinschalige karakter van Molenlanden loopt gevaar, vindt 25% van de respondenten. In gebied A speelt deze zorg bij relatief weinig respondenten (15%).
- Het wordt te druk in Molenlanden volgens 24% van de respondenten. In gebied C is men het bovengemiddeld eens (33%) met deze stelling.
- Het is minder prettig wonen, vindt 17% van de respondenten. In gebied C speelt dit het meest (21% eens).
- Er treedt schade op aan erfgoed, aldus 15% van de respondenten. Het zijn vaker respondenten uit gebied C die het hiermee eens zijn. Een aanzienlijk deel is hier overigens 'neutraal' over. Mogelijk hebben zij hier onvoldoende zicht op.

Zie bijlage voor de onderliggende uitkomsten per deelgebied.

Toelichtingen

240 respondenten lichtten hun antwoord toe in een open vraag. In de antwoorden lezen we vooral zorgen over de gevolgen van toerisme in Molenlanden. Deze zorgen zijn vaak praktisch van aard en gaan vooral over de gevolgen voor verkeer, natuur, leefbaarheid en het karakter van de omgeving. Hieronder worden de meest genoemde thema's toegelicht.

Verkeersdrukke en mobiliteitsproblemen: respondenten (die een toelichting geven op de vorige vraag) noemen overlast door verkeer. Vooral de dijken, smalle wegen en de omgeving van Werelderfgoed Kinderdijk worden genoemd als plekken waar het te druk wordt door auto's, motoren, fietsers en campers. Er zijn zorgen over:

- Te weinig parkeerruimte bij drukke locaties
- Onveilige situaties op smalle wegen en fietspaden
- Files en vertraging, met name in het weekend en bij evenementen

Respondenten vragen om betere doorstroming, duidelijke regels en meer verkeersmaatregelen die de veiligheid en rust in de dorpen waarborgen.

Zwerfafval en achteruitgang openbare ruimte: Respondenten maken opmerkingen over afval in de natuur, op straat en bij recreatieplekken. Zij merken op dat afvalbakken te weinig aanwezig zijn of niet vaak genoeg worden geleegd. Ook wordt genoemd dat afval niet alleen door toeristen wordt veroorzaakt, maar ook door inwoners zelf. Er is behoefte aan:

- Meer en grotere afvalbakken
- Vaker legen in drukke periodes
- Meer handhaving of bewustwording over afvalgedrag

Verlies van het kleinschalige karakter: Sommige respondenten maken zich zorgen over de toename van toeristen en de mogelijke verandering van het dorpsgevoel. De rust en kleinschaligheid zijn belangrijke redenen om in Molenlanden te wonen. Er is angst dat het gebied te druk of te commercieel wordt. Een aantal respondenten vraagt om:

- Behoud van de rust en het groene karakter
- Geen massatoerisme of grootschalige evenementen
- Toerisme dat past bij de streek (bijv. wandelen, fietsen)

Schade aan natuur en erfgoed: Tot slot noemen respondenten zorgen over schade aan natuurgebieden en cultureel erfgoed. Ze signaleren dat toeristen soms de natuur of dieren verstoren, te hard varen of voetpaden en oevers beschadigen. Ook wordt verwezen naar wildplassen, vissen op ongewenste plekken en vernieling van begroeiing. Respondenten pleiten voor:

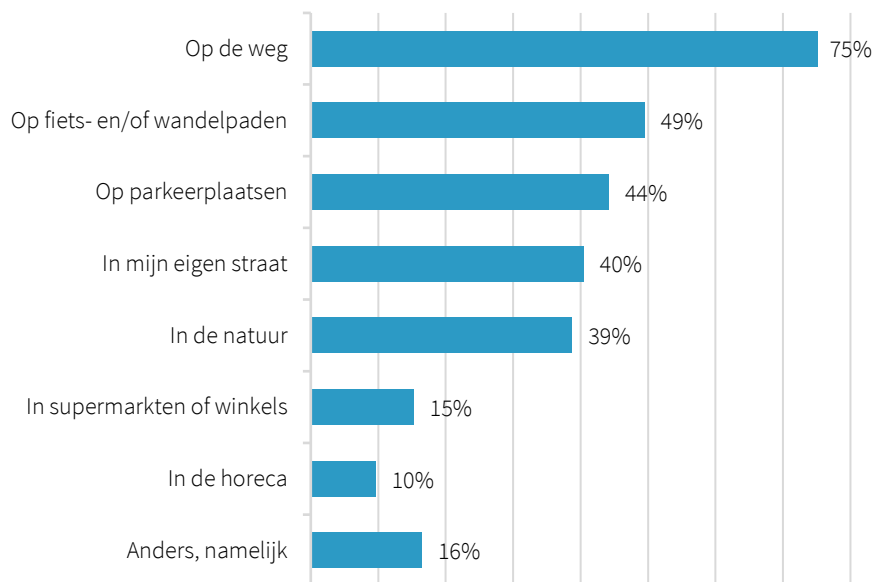
- Duidelijke regels en informatie bij natuurgebieden
- Toezicht op gedrag van bezoekers
- Sturing op milieuvriendelijk en respectvol toerisme

Drukke

24% is het (helemaal) eens met de stelling dat het door bezoekers te druk wordt in Molenlanden. Deze 207 respondenten hebben twee vervolgvragen gekregen over waar en wanneer het te druk is. Figuur 2.15 en 2.16 laten hiervan de resultaten zien.

Figuur 2.15 Waar is het volgens u te druk? (N=207)

Een aanzienlijk deel van deze respondenten merkt drukte op de weg (75%). Ook is drukte merkbaar op fiets- en/of wandelpaden (49%), op parkeerplaatsen (44%), in de eigen straat (40%) en in de natuur (39%).

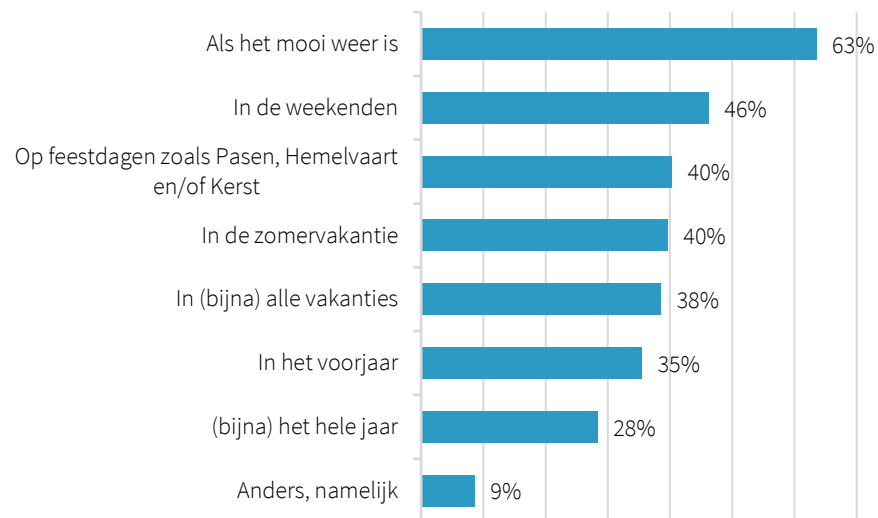
Deelgebieden en leeftijden

De respons per deelgebied en leeftijdsgroep is te laag om harde uitspraken over te doen. Wat wel opvalt: in gebied C zijn het vooral de weg, de fiets- en wandelpaden en de parkeerplaatsen waar het te druk is. In gebied A en B zijn de top 3 drukte-plaatsen: (ook) de weg, de natuur en de eigen straat.

Toelichtingen

Bij de optie 'anders, namelijk' leggen 29 respondenten uit dat het vooral druk is rondom Werelderfgoed Kinderdijk, op en langs het water (o.a. Giessen en de vaarwegen) en de dijken (o.a. de Gijbelandsedijk en de dijk bij Sluis). Verder worden genoemd: de slootkanten, buitenzwembaden, speeltuinen en dorpskernen bij evenementen. Het gaat hierbij vooral om drukte in de vorm van verkeer. Zowel op het water als op de wegen.

Figuur 2.16 Wanneer is het te druk? (N=207)

De respondenten die drukte ervaren door bezoekers, merken dit vooral als het mooi weer is (63%). Opvallend: ook de weekenden (46%), feestdagen (40%), zomervakanties (40%), (bijna) alle vakanties (38%) en het voorjaar (35%) worden frequent genoemd. 28% zegt: (bijna) het hele jaar is het te druk.

Deelgebieden en leeftijden

De respons per deelgebied en leeftijdsgroep is te laag om harde uitspraken over te doen. Wat wel opvalt: in gebied C (waar Kinderdijk onder valt) zien we meerdere antwoordopties uitschieten ten opzichte van de andere gebieden: de weekenden, feestdagen, zomervakantie, (bijna) alle vakanties en het voorjaar. In gebied B (Ottoland, Brandwijk, Oud Alblas, Bleskensgraaf, Molenaarsgraaf en Goudriaan) wordt met name bij mooi weer drukte ervaren, meer dan in de andere gebieden. Het aandeel respondenten dat (bijna) het hele jaar door drukte ervaart, komt in de drie gebieden redelijk overeen.

Toelichtingen

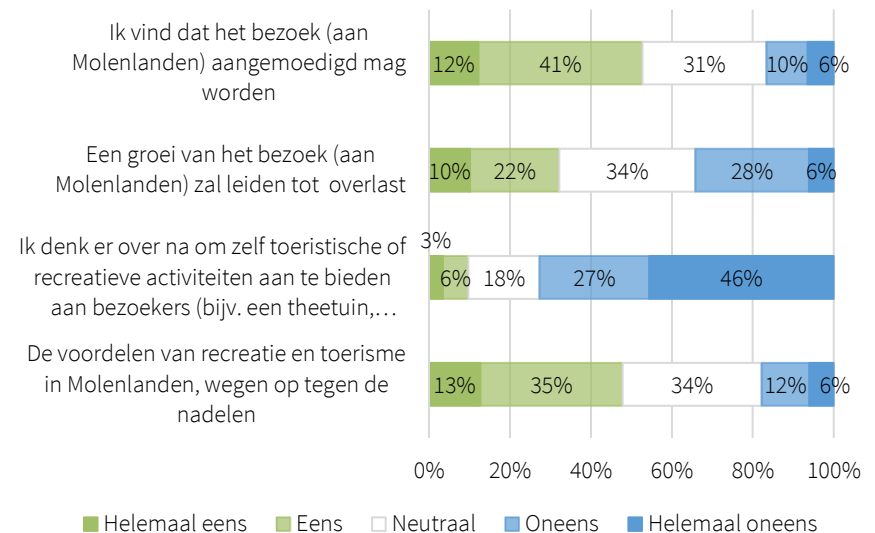
Er zijn 16 respondenten die 'anders, namelijk' antwoorden. Ze schrijven vooral over drukte in de zomermaanden en op zondagen. Ook op zaterdag wanneer de plaatselijke voetbalclub speelt, is het drukker. Verder noemen zij verkeersdrukke tijdens spijtijden op doordeweekse dagen en bij evenementen in het dorp (bijv. het wielerevenement Rond om de Graaf). Andere genoemde momenten zijn wanneer Avonturenboerderij Molenwaard open is.

De volgende vragen zijn aan alle respondenten voorgelegd.

2.5 Balans en toekomst

2.5.1 Balansvragen

Figuur 2.17 Stellingen over recreatie en toerisme in Molenlanden (N=805)

Wat valt op?

- Het bezoek in Molenlanden mag aangemoedigd worden, vindt 53% van de respondenten. Een kleiner deel is het hier overigens niet mee eens (18%).
- Een groei van het bezoek zal leiden tot overlast, verwacht 32% van de respondenten. Bijna evenveel respondenten zijn het echter oneens met deze stelling (34%).

- Eén op de tien (10%) bewoners overweegt zelf activiteiten op het gebied van recreatie en toerisme aan te gaan bieden. Bijna driekwart (73%) denkt hier niet aan.
- Bijna de helft van de respondenten (48%) vindt dat de voordelen van recreatie en toerisme in Molenlanden, opwegen tegen de nadelen. 34% stemt hierin 'neutraal' en 18% is het oneens met deze stelling.

Deelgebieden

- In alle 3 gebieden zijn méér respondenten het eens met de stelling dat bezoek aangemoedigd mag worden, dan oneens. In gebied A zijn respondenten het meest positief hierover. Ook in gebied C (Nieuw Lekkerland, Streefkerk, Groot Ammers, Langerak en Waal, Nieuwpoort en Kinderdijk) is 50% het eens met deze stelling.
- In gebied C zijn méér respondenten het eens met de stelling dat bezoek zal leiden tot overlast (44%), dan oneens (28%). Deze verhouding zagen we ook in het onderzoek van 2021.
- Op de vraag of de voordelen opwegen tegen de nadelen, reageren respondenten uit gebied B en C iets kritischer (vaker oneens) dan in gebied A.

Toelichtingen

Er zijn 155 respondenten die een toelichting geven bij de stellingen. In deze toelichtingen zien we uiteenlopende meningen. Sommige respondenten zijn positief over meer bezoek, anderen zien vooral nadelen:

Bezoek aan Molenlanden mag worden aangemoedigd, mits...

Respondenten vinden dat Molenlanden een mooi gebied is dat meer bekendheid mag krijgen. In de toelichtingen zien we positieve reacties over het stimuleren van toerisme, mits dit goed georganiseerd wordt. Zij noemen hierbij de volgende voorwaarden:

- Zorg voor goede voorzieningen, zoals centrale parkeerplaatsen, toiletten, fietsenstallingen en voldoende horeca.
- Spreid de bezoekers over de hele gemeente, zodat niet alleen Kinderdijk wordt bezocht.
- Beperk massatoerisme en kies voor kleinschalige, rustige vormen van recreatie.
- Verbeter de infrastructuur zoals fietspaden en wegen, zodat de omgeving veilig en bereikbaar blijft.
- Voer handhaving uit op ongewenst gedrag zoals fout parkeren, geluidsoverlast of afval.

Groei van bezoek kan leiden tot overlast

De respondenten die zich zorgen maken over overlast komen met voorbeelden van overlast die nu al merkbaar zijn en vrezen dat deze toenemen bij verdere groei. Vaker genoemde zorgen zijn:

- Overlast in Kinderdijk, zoals verkeersdrukke, grote groepen mensen en foutgeparkeerde auto's.
- Onveilige verkeerssituaties op smalle wegen, zoals de Graafstroom, Meulenbroek en Gijbelandsedijk.
- Lawaai en zwerfafval in dorpen en natuurgebieden.
- Onbalans tussen bezoekers en bewoners, waarbij bewoners weinig profijt ervaren.

Zelf iets aanbieden in recreatie of toerisme

Een aantal respondenten denkt zelf aan het starten van een toeristisch of recreatief initiatief. Zij zien mogelijkheden, maar ervaren ook drempels.

Voorbeelden van plannen:

- Het starten van een theetuin, B&B of bootverhuur.
- Meedoen aan bestaande initiatieven, zoals het aanbieden van rondleidingen of kleinschalige evenementen.

Zorgen die hierbij genoemd worden:

- Moeilijke of onduidelijke vergunningsprocedures.
- Gebrek aan samenwerking met de gemeente of andere partijen zoals het waterschap.
- Twijfel over de balans tussen openstellen van eigen terrein en het beschermen van privacy en rust.

Voordelen van toerisme wegen op tegen de nadelen

Tot slot zijn er ook respondenten die vooral de positieve kanten benoemen. Zij vinden dat toerisme bijdraagt aan de levendigheid en economie van Molenlanden. Volgens hen:

- Houdt toerisme de lokale horeca en winkels draaiend, wat ook goed is voor bewoners.
- Zorgt recreatie voor werkgelegenheid, bijvoorbeeld voor jongeren of ondernemers.
- Helpt toerisme bij het behoud van het landschap, doordat het economische waarde toevoegt.

2.5.2 Thema's voor beleid

Welke thema's vinden respondenten belangrijk als het gaat om beleid op recreatie en toerisme in Molenlanden? Respondenten konden vijf antwoorden kiezen uit een lijst met onderwerpen. Figuur 2.18 op de volgende pagina toont de uitkomsten.

Wat valt op?

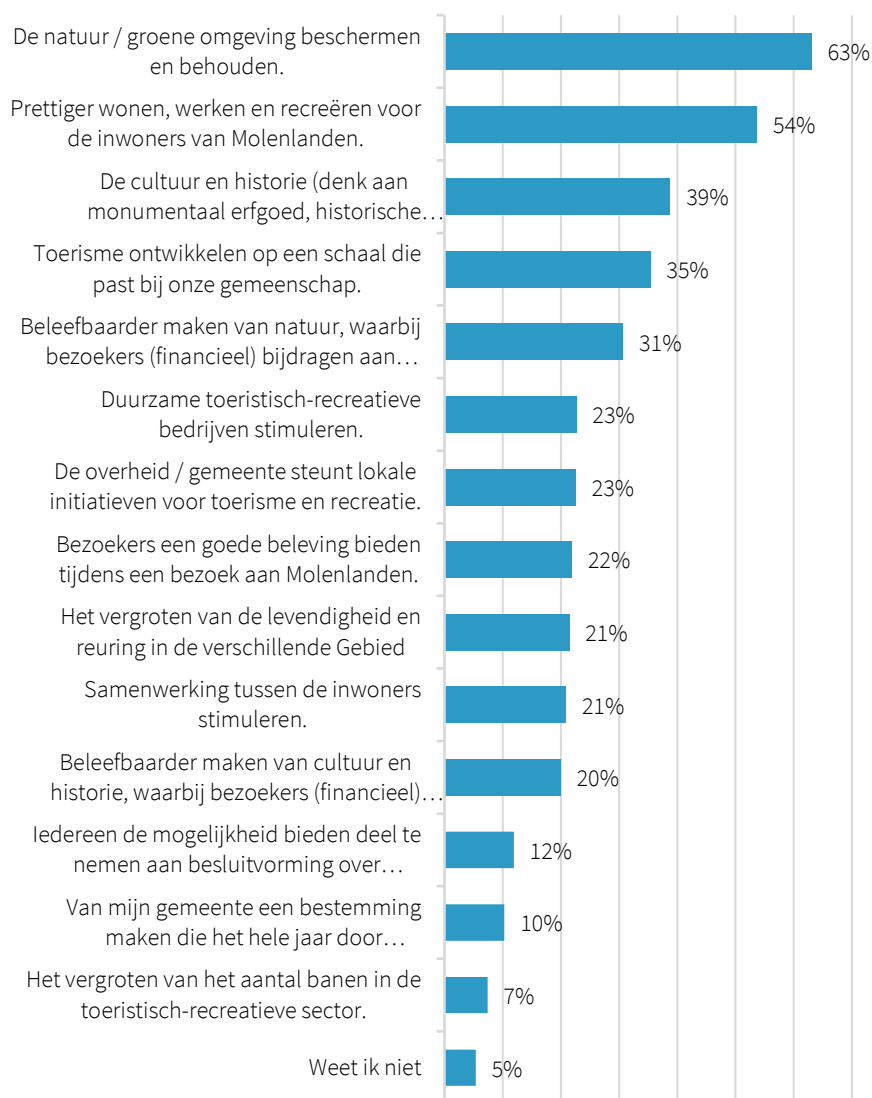
De natuur en/of groene omgeving beschermen en behouden is belangrijk, vindt 63% van de respondenten. Verder in de top 5 belangrijke thema's:

- prettiger wonen, werken en recreëren voor inwoners (54%), dit antwoord komt relatief vaker vanuit de leeftijdsgroep 15-45 jaar;
- het behouden en beschermen van cultuur en historie (39%). Het zijn vaker respondenten in de leeftijd 65-plus die hiervoor kiezen;
- het ontwikkelen van toerisme op een schaal die past bij de gemeenschap (35%); en
- het beleefbaarder maken van natuur waarbij bezoekers (financieel) bijdragen (31%).

Het vergroten van het aantal banen in de sector werd het minst geprioriteerd door de respondenten (7% vindt dit belangrijk). Het zijn vaker respondenten van 45-65 jaar die hier wél prioriteit aan geven.

Figuur 2.18 Welke thema's of onderwerpen vindt u belangrijk voor recreatie en toerisme in Molenlanden? (N=805)

Deelgebieden

De top 5 belangrijke thema's is in de drie deelgebieden nagenoeg gelijk.

In gebied A (Wijngaarden, Giessen-Oudekerk, Schelluinen, Noordeloos, Hoornaar, Giessenburg, Hoogblokland, Arkel) stijgen de volgende thema's iets uit in belang ten opzichte van de andere gebieden:

- duurzame toeristisch-recreatieve bedrijven stimuleren
- overheid steunt lokale initiatieven voor toerisme en recreatie
- vergroten van levendigheid en reuring

In gebied B (Ottoland, Brandwijk, Oud Alblas, Bleskensgraaf, Molenaarsgraaf en Goudriaan) schieten deze thema's (iets) uit:

- de natuur beschermen
- prettig wonen, werken en recreëren voor inwoners

Gebied C (Nieuw Lekkerland, Streefkerk, Groot Ammers, Langerak en Waal, Nieuwpoort en Kinderdijk) schiet iets uit op de thema's:

- cultuur en historie beschermen en behouden
- het bieden van een goede beleving voor bezoekers in Molenlanden.

2.5.3 Tot slot: opmerkingen en tips

Vraag: heeft u nog opmerkingen of tips voor de onderzoekers en de gemeente? (n=259)

Aan het einde van de enquête konden respondenten nog laatste tips of opmerkingen meegeven voor de gemeente en onderzoekers. 259 respondenten maken hiervan gebruik. Respondenten herhalen hierin de veelal eerder genoemde zorgen, wensen en ideeën voor toerisme en recreatie in de gemeente Molenlanden. De volgende thema's vallen op:

Verkeer en bereikbaarheid

Verkeersdrukke en onveiligheid worden genoemd als belangrijke knelpunten. Smalle wegen zoals de Graafstroom, Meulenbroek en Gijbelandsedijk worden genoemd in relatie tot de toegenomen verkeersstroom. Er is behoefte aan:

- Veiliger wandel- en fietspaden
- Maatregelen tegen hardrijders
- Minder sluipverkeer door dorpen
- Betere parkeeroplossingen

Leefbaarheid en rust

Respondenten hechten waarde aan rust, ruimte en het karakter van hun omgeving. De vrees leeft dat dit onder druk komt te staan door groeiend toerisme. Veelgenoemde punten zijn:

- Behoud van zondagsrust
- Bescherming van het dorpsbeeld
- Geen massatoerisme of grote evenementen
- Rustige plekken behouden voor eigen gebruik

Lokale voorzieningen en ondersteuning

Een deel van de respondenten (die de open vraag hebben ingevuld) wil dat recreatieve voorzieningen ook voor hen zelf toegankelijk zijn. Tegelijkertijd is er behoefte aan ondersteuning van lokale initiatieven. Genoemde suggesties zijn:

- Meer rustpunten (bankjes, picknickplaatsen)
- Ondersteuning van sportclubs en verenigingen
- Betere afvalvoorzieningen
- Toegang tot korting of voordelen voor lokale recreatie

Communicatie en betrokkenheid

Meerdere respondenten geven aan dat ze zich niet voldoende betrokken voelen bij beleid of besluiten rond toerisme. Er is behoefte aan:

- Duidelijke uitleg over het doel van toerismebeleid
- Echte participatie in de besluitvorming
- Minder herhaling van onderzoeken, terugkoppeling uit onderzoeken
- Beter luisteren naar signalen vanuit verschillende dorpen

Onderhoud en openbare ruimte

Enkele respondenten doen de oproep om de basis op orde te brengen. Vaker genoemde punten zijn:

- Slecht onderhoud van paden, bruggen en wegen
- Tekort aan toiletten, afvalbakken en hondenvoorzieningen
- Overlast door zwerfafval en hondenpoep
- Onveilige situaties voor voetgangers en fietsers

Spreading van bezoekers

Tot slot vinden meerdere respondenten dat toerisme nu te eenzijdig gericht is op Kinderdijk. Er wordt gepleit voor een bredere spreading van bezoekers, zodat ook andere dorpen betrokken worden en de druk op enkele plekken afneemt.

Vergelijking met 2021

3. Vergelijking met 2021

In het inwonersonderzoek 2021 zijn deels dezelfde vragen gesteld, als in het huidige onderzoek. In dit hoofdstuk vergelijken we de belangrijkste vragen met elkaar.

De tabellen in dit hoofdstuk tonen de antwoorden op een aantal vragen uit de inwonersonderzoeken 2021 en 2025. We benoemen opvallende verschillen. Een afwijking van één of twee procentpunt noemen we doorgaans niet opvallend, aangezien dit al veroorzaakt kan worden door het wel of niet wegen van de resultaten naar leeftijd en woongebied. Deze weging is wel toegepast in dit onderzoek, maar niet in het onderzoek van 2021.

3.1 Omvang van bezoek

Netto score 'te veel' bezoek is gelijk gebleven

Het aandeel respondenten dat het bezoek naar Molenlanden (veel) te veel vindt, is met 13% in 2025 redelijk vergelijkbaar met de uitkomsten van 2021 (15%). De percentages wijken slechts 2 procentpunt van elkaar af. De Respondenten kiezen in 2025 iets vaker voor het antwoord 'weet ik niet'.

De netto score (veel) te veel is gelijk gebleven. Zowel in 2021 als in 2025 zijn er evenveel respondenten die het bezoek (veel) te veel vinden, als (veel) te weinig.

Tabel 3.1 toont de stellingen over de omvang en ontwikkeling van het bezoek aan Molenlanden. De percentages gaan over het aantal respondenten dat het (helemaal) eens is met de stellingen, in 2021 en 2025.

Tabel 3.1 Wat vindt u van het aantal bezoekers dat naar Molenlanden komt? 2021⁴ en 2025

Wat vindt u van het aantal bezoekers dat naar Molenlanden komt?	2021	2025
Antwoorden '(veel) te veel'	15%	13%
Netto score '(veel) te veel' = (veel) te veel, minus (veel) te weinig	0	0

⁴ In 2021 was de vraag iets anders gesteld, maar vergelijkbaar: Wat vindt u van het aantal *recreatieve* bezoekers dat naar Molenlanden komt?

Minder respondenten merken toename van bezoek

In 2025 denken minder respondenten (dan in 2021) dat het aantal bezoekers is toegenomen in de afgelopen jaren. Respondenten kiezen in 2025 vaker voor het antwoord 'weet ik niet' en 'nee, het bezoek is onveranderd'. Tabel 3.2 laat de resultaten per onderzoeksjaar zien.

Tabel 3.2 Heeft u het gevoel dat het aantal bezoekers veranderd is de afgelopen jaren? 2021 en 2025

	2021	2025
Nee (het is onveranderd)	10%	14%
Ja, dat is afgenomen	8%	5%
Ja, dat is toegenomen	53%	42%
Weet ik niet	30%	39%

3.2 Trots en positieve effecten

Tabellen 3.3 en 3.4 laten de ontwikkeling zien van de (ervaarde) positieve effecten van toerisme.

Bezoekers zorgen iets vaker voor trots, iets minder vaak voor levendigheid en reuring

- Bezoekers die naar Molenlanden komen, zorgen voor levendigheid en reuring, vindt 56% van de respondenten in 2025. Dat is een klein verschil met 2021, toen 59% het hier mee eens was. Respondenten zijn in 2025 vaker 'neutraal' over deze stelling.
- Bezoekers maken ook trots, vindt 50% van de respondenten. In 2021 zagen we een vergelijkbaar beeld (48%). Het aandeel respondenten dat het oneens is met deze stelling, is iets afgenomen.

Tabel 3.3 Bezoekers die naar Molenlanden komen...

	2021, % (helemaal) eens	2025, % (helemaal) eens
zorgen voor meer levendigheid en reuring	59%	56%
maken mij trots een inwoner van Molenlanden te zijn	48%	50%

Lokale economie en recreatieve voorzieningen blijven positieve effecten van bezoek

- Bezoekers dragen bij aan de lokale economie, vindt 72% van de respondenten. Dit percentage is redelijk vergelijkbaar met 2021.
- Dat bezoekers bijdragen aan het in stand houden van recreatieve voorzieningen, wordt iets vaker onderschreven dan in 2021.
- De overige (uitgevraagde) positieve effecten van het bezoek – horeca, culturele identiteit en winkels – worden veelal wel onderschreven, maar iets minder dan in 2021.

Tabel 3.4 Bezoekers die naar Molenlanden komen, dragen bij aan...

	2021, % (helemaal) eens	2025, % (helemaal) eens
de lokale economie	74%	72%
het in stand houden van (recreatieve) voorzieningen	67%	70%
het aantal en kwaliteit van horeca	68%	62%
het behouden van onze culturele identiteit	53%	47%
het aantal en de kwaliteit van winkels	47%	44%

3.3 Drukke en nadelige effecten

Tabel 3.5 laat de ontwikkeling zien van eventueel nadelige effecten van toerisme.

Iets minder zorgen om mobiliteit en kleinschalige karakter van Molenlanden

- Net als in 2021 noemen de respondenten mobiliteitsproblemen als nadelig effect van het bezoek aan Molenlanden. Dit wordt iets minder vaak genoemd dan in 2021. Ook zijn minder respondenten het eens met de stelling dat het kleinschalige karakter van Molenlanden gevaar loopt, door het bezoek.
- Respondenten noemen iets vaker dan in 2021 dat de kwaliteit van de openbare ruimte achteruitgaat, door het bezoek.
- Bij de stellingen over natuur, drukte, het woonklimaat en schade aan erfgoed, is een vergelijkbaar aandeel respondenten het eens met de stelling als in 2021. De percentages wijken slechts één procentpunt af.
- Bij de stelling dat het minder prettig wonen is in Molenlanden, kiezen in 2025 *minder* respondenten voor (helemaal) oneens (55%) dan in 2021 (63%). Hier lijken de meningen wat kritischer te worden.

Tabel 3.5 Door bezoekers (recreatie en toerisme) in Molenlanden zie ik...⁵

	2021, % (helemaal) eens	2025, % (helemaal) eens
dat er problemen zijn met mobiliteit (parkeerdrukke, files, etc.)	48%	45%
dat de kwaliteit van de openbare ruimte achteruitgaat (bijv. door zwerfafval)	33%	36%
dat er schade optreedt aan natuur	30%	29%
dat het kleinschalige karakter van Molenlanden gevaar loopt	31%	25%
dat het te druk wordt in Molenlanden	25%	24%
dat het minder prettig wonen is in Molenlanden	16%	17%
dat er schade optreedt aan erfgoed	14%	15%

⁵ In 2021 was de vraag: “Door recreatie en toerisme zie ik...”

3.4 Balans

Tabel 3.6 laat tot slot enkele stellingen zien die over de balans van toerisme en leefbaarheid gaan.

Bijna helft vindt dat voordelen opwegen tegen de nadelen, net als in 2021

Bijna de helft van de respondenten (48%) vindt dat de voordelen van recreatie en toerisme opwegen tegen de nadelen. Dit percentage is vergelijkbaar met 2021 (49%).

53% vindt dat het bezoek aan Molenlanden aangemoedigd mag worden; een redelijk vergelijkbaar beeld met 2021 (55%). Ongeveer een derde van de respondenten maakt zich zorgen dat een groei van toerisme zal leiden tot overlast, dit is ook redelijk vergelijkbaar met 2021 (34%).

Tabel 3.6 Stellingen over recreatie en toerisme in Molenlanden

	2021, % (helemaal) eens	2025, % (helemaal) eens
Ik vind dat het bezoek (aan Molenlanden) aangemoedigd mag worden	55%	53%
Een groei van het bezoek (aan Molenlanden) zal leiden tot overlast	34%	32%
De voordelen van recreatie en toerisme in Molenlanden, wegen op tegen de nadelen	49%	48%

Kinderdijk

4. Kinderdijk

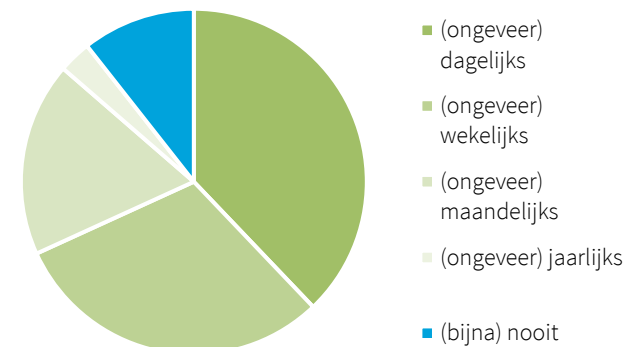
In Kinderdijk werden alle 345 huishoudens per brief uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. 66 inwoners uit Kinderdijk hebben de aanvullende vragen over Kinderdijk ingevuld. Dit geeft ons een goede indruk van wat er speelt bij deze personen. De respons is echter te laag om harde conclusies aan te verbinden. We weten immers niet of de overige Kinderdijkers (die geen enquête invulden) kritischer of positiever denken over toerisme en recreatie.

Leeswijzer

- We schrijven in dit hoofdstuk over ‘de respondenten’ om te voorkomen dat de uitkomsten gelezen worden alsof ze gaan over ‘alle inwoners’.
- De figuren in dit hoofdstuk bevatten bewust geen percentages. Dat zou namelijk een vertekend beeld kunnen geven, omdat de resultaten gaan over 66 respondenten.
- Bij het rapporteren van de antwoorden spreken we soms over ‘vereenvoudigde weergave’. Dit betekent dat de antwoorden “ruim voldoende” en “voldoende” bij elkaar zijn opgeteld, evenals “ruim onvoldoende” en “onvoldoende”, om zo tot een overzichtelijk beeld te komen van de algemene houding van respondenten.

4.1 Bezoekfrequentie

Figuur 4.1 Hoe vaak komt u zelf als bezoeker op Werelderfgoed Kinderdijk? (N=66)

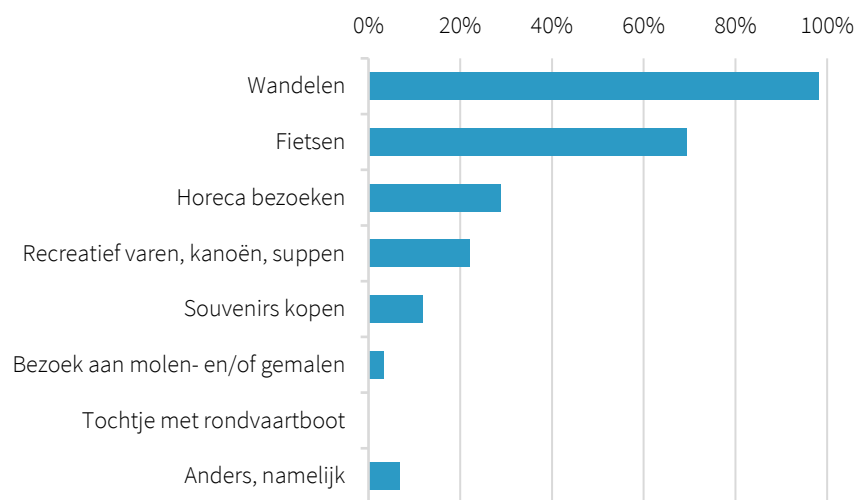
Wat valt op?

- De meeste respondenten geven aan dat zij (ongeveer) dagelijks als bezoeker op Werelderfgoed Kinderdijk komen.
- Een aanzienlijke groep bezoekt het gebied wekelijks.
- Een aantal respondenten komt maandelijks en slechts enkele respondenten komen er jaarlijks.
- Een klein deel van de respondenten geeft aan (bijna) nooit als bezoeker naar Werelderfgoed Kinderdijk te gaan.

4.2 Recreëren in Kinderdijk

We hebben de inwoners ook gevraagd welke recreatieve activiteiten ze graag ondernemen bij Werelderfgoed Kinderdijk.

Figuur 4.2 Welke activiteiten onderneemt u wel eens in uw vrije tijd bij Werelderfgoed Kinderdijk? (N=59)

Wat valt op?

- Bijna alle respondenten geven aan graag te wandelen in hun vrije tijd bij Werelderfgoed Kinderdijk. Daarnaast gaan veel respondenten fietsen in hun vrije tijd bij Werelderfgoed Kinderdijk.
- Verder bezoekt een deel van de respondenten de horeca bij Werelderfgoed Kinderdijk, of gaan ze er weleens varen, kanoën of suppen. Enkele respondenten kopen er souvenirs.
- Tot slot wordt het maken van een rondvaarttocht of bezoeken van een molen- of gemaal nauwelijks genoemd als activiteit die weleens wordt ondernomen in de vrije tijd bij Werelderfgoed Kinderdijk.

Wandelen en fietsen zijn de activiteiten die het meest worden ondernomen in de vrije tijd bij Werelderfgoed Kinderdijk door de respondenten. Andere activiteiten worden minder vaak of niet ondernomen. De antwoorden wijzen vooral op een voorkeur voor actieve en rustige vormen van recreatie in de buitenlucht.

Bij de antwoordmogelijkheid 'anders namelijk' werden twee andere activiteiten genoemd namelijk: genieten van het uitzicht en zwemmen in de zomer.

4.3 Bekendheid met Kinderdijkerkaart

De “Kinderdijkerkaart voor inwoners” is een speciale pas die inwoners van Kinderdijk in staat stelt om gratis of met korting het UNESCO Werelderfgoed Kinderdijk en andere lokale voorzieningen te bezoeken.

Figuur 4.3 In hoeverre was u, voorafgaand aan deze vragenlijst, bekend met de Kinderdijkerkaart? (N=66)

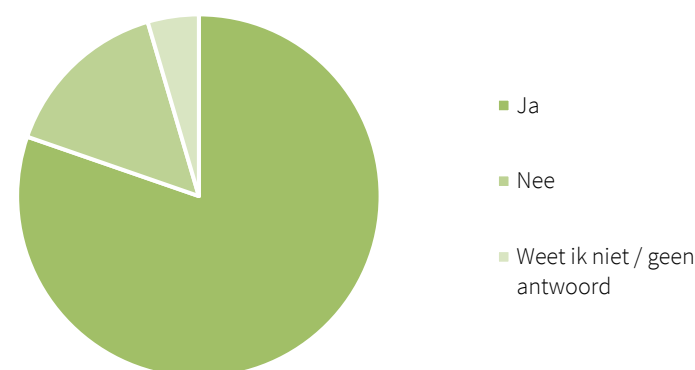
Wat valt op?

- Het merendeel van de respondenten kent de Kinderdijkerkaart en heeft er ook daadwerkelijk één aangevraagd.
- Een kleinere groep is wel bekend met de kaart, maar heeft er geen gebruik van gemaakt.
- Slechts enkele respondenten geven aan de kaart niet te kennen.

4.4 Houding ten opzichte van toerisme

We zijn benieuwd hoe inwoners van Kinderdijk tegen toerisme bij Werelderfgoed Kinderdijk aankijken. We hebben gevraagd naar hun gevoel van trots en een aantal stellingen voorgelegd.

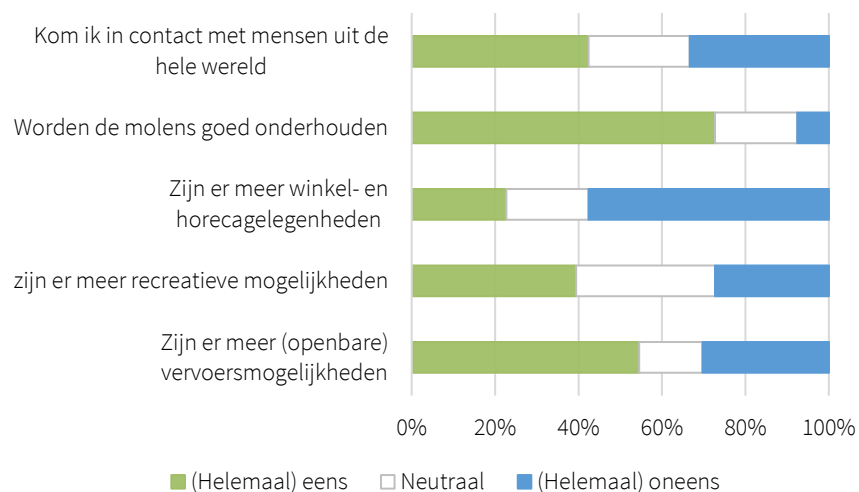
Figuur 4.4 Bent u trots dat u in de omgeving van Werelderfgoed Kinderdijk woont? (N=66)

Wat valt op?

- Het merendeel van de respondenten is trots dat ze in de omgeving van Werelderfgoed Kinderdijk wonen.
- Een klein deel is er niet trots op en nog een kleiner deel weet het niet.

Figuur 4.5 Stellingen: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen? Door het toerisme bij Werelderfgoed Kinderdijk ... (N=66)

Wat valt op? (volgorde van boven naar onder)

- **Internationaal contact:** Een deel van de respondenten ervaart contact met mensen uit de hele wereld als een positief aspect van toerisme. Tegelijk geeft een derde aan hier geen duidelijk effect van te merken.
- **Onderhoud van de molens:** Over het algemeen is men het erover eens dat de molens dankzij toerisme goed worden onderhouden. Dit punt wordt het meest positief gewaardeerd van alle stellingen.
- **Winkel- en horecavoorzieningen:** Op de vraag of het toerisme bijdraagt aan het aantal winkel- en horecagelegenheden, wordt veelal ontkennend gereageerd. Een kleine groep ziet wél dit verband.
- **Recreatieve mogelijkheden:** Over de recreatieve voordelen, zoals wandel- en fietspaden of dingen om te doen, zijn de meningen meer verdeeld. Een redelijke groep is het eens dat er meer recreatieve

mogelijkheden zijn, als gevolg van het toerisme. Maar er is ook een aanzienlijke groep die dit verband niet ziet.

- **Openbaar vervoer en bereikbaarheid:** Een meerderheid van de respondenten geeft aan dat toerisme leidt tot meer (openbare) vervoersmogelijkheden. Een kleinere groep ziet dit verband niet.

Samenvattend

Respondenten ervaren positieve effecten van toerisme bij Werelderfgoed Kinderdijk op het gebied van bereikbaarheid en het behoud van de molens. Over de bijdrage van toerisme aan voorzieningen als horeca en recreatie zijn de meningen verdeeld. Het contact met toeristen wordt door sommigen als verrijkend gezien.

Vervolgens hebben we gevraagd welke andere positieve effecten worden ervaren van Werelderfgoed Kinderdijk. 26 respondenten hebben antwoord gegeven:

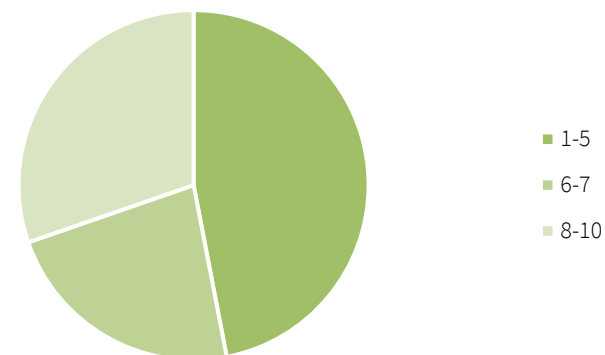
Open vraag: Welke positieve effecten ervaart u van Werelderfgoed Kinderdijk? (n=26)

- **Positief:** Meerdere respondenten ervaren het toerisme in Kinderdijk als iets positiefs. Het zorgt volgens hen voor meer gezelligheid, levendigheid en een fijne sfeer in het dorp. Contact met toeristen wordt vaak als leuk en verrijkend beschreven en sommigen vinden het prettig dat het dorp ook op zondag meer leeft.
- **Voordelen:** Daarnaast wordt genoemd dat het erfgoed beter wordt onderhouden, mede dankzij de opbrengsten uit toerisme. Dit draagt bij aan het behoud van het molengebied. Ook vrijwilligerswerk en werkgelegenheid in de buurt worden als voordelen genoemd. Voor sommige bewoners voelt het wonen in Kinderdijk zelfs als een vakantie, vooral in de zomer.
- **Geen positieve effecten:** Meerdere respondenten reageren kritisch: zij leggen uit dat ze 'geen positieve effecten' merken.

4.5 Ervaren overlast door toerisme

We hebben de respondenten gevraagd of ze, door het jaar heen, (soms) overlast ervaren door het toerisme bij Werelderfgoed Kinderdijk en zo ja, waar en wanneer.

Figuur 4.6 Ervaart u, door het jaar heen, overlast van toerisme in Kinderdijk? (N=66) (waarbij 1 = geen overlast en 10 = ernstige overlast)

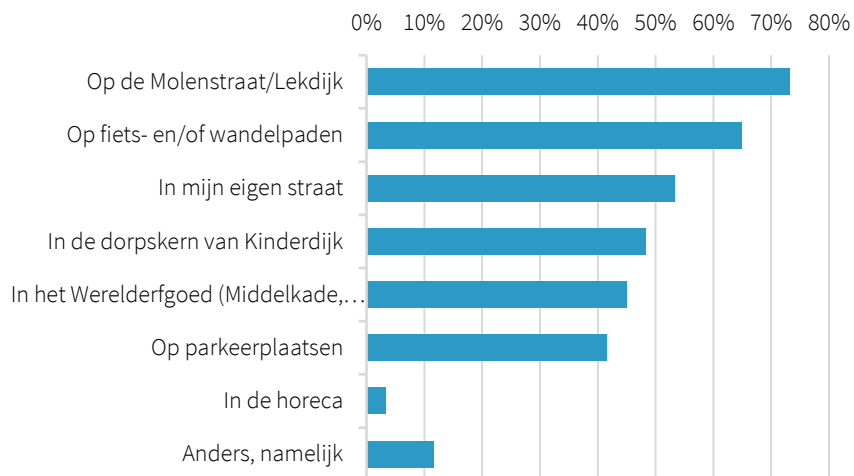

Wat valt op?

- Een kleine helft van de respondenten ervaart geen tot beperkt overlast van toerisme (cijfer 1–5).
- Het overige deel ervaart een zekere mate van overlast (categorie 6–7) of zelfs een hoge mate van overlast (categorie 8–10) door het jaar heen.

Respondenten die bij bovenstaande vraag een 2 of hoger rapporteerden, kregen vervolgvragen over waar en wanneer ze deze overlast ervaren. Dit betreft 60 respondenten.

Figuur 4.7 Waar ervaart u (soms) overlast? (N=60)

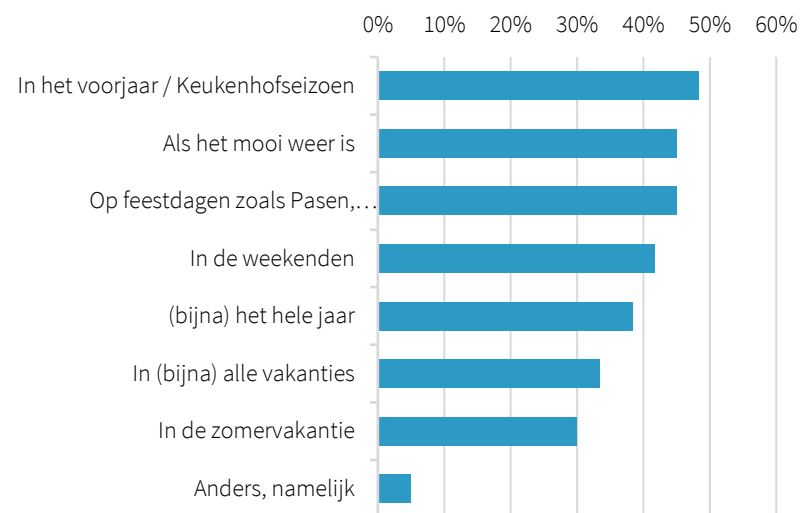

Wat valt op?

- Veel respondenten ervaren (soms) overlast op de Molenstraat en Lekdijk.
- Een groot deel noemt ook de fiets- en wandelpaden als plekken waar (soms) overlast voorkomt.
- Een aantal respondenten ervaart (soms) overlast in hun eigen straat en in de dorpskern van Kinderdijk.
- Ook parkeerplaatsen worden regelmatig genoemd als plek waar (soms) overlast wordt ervaren.
- Enkele respondenten geven aan (soms) overlast te ervaren in het Werelderfgoed gebied zelf (zoals de Middelkade of Molenkade).
- Slechts een enkeling noemt (soms) overlast in de horeca.

Zeven respondenten noemen een ander antwoord. Zij noemen vooral verkeersdrukke op de route van en naar Kinderdijk, met langzaam rijdend verkeer wat voor files zorgt. Fietsen en wandelen in Kinderdijk is volgens sommigen alleen mogelijk in de vroege ochtend of late avond. Ook ervaart een aantal respondenten (soms) overlast dichtbij huis, bijvoorbeeld van toeristen die langs de ramen lopen of tuinen betreden. Hoewel parkeren deels is geregeld, schrijven respondenten over onveilige situaties door onzeker rijgedrag en spanningen in het verkeer.

Figuur 4.8 Wanneer ervaart u (soms) overlast? (N=60)

Wat valt op?

- Veel respondenten ervaren (soms) overlast tijdens feestdagen en als het mooi weer is.
- Ook het voorjaar (zoals tijdens het Keukenhofseizoen) wordt door een groot deel genoemd.

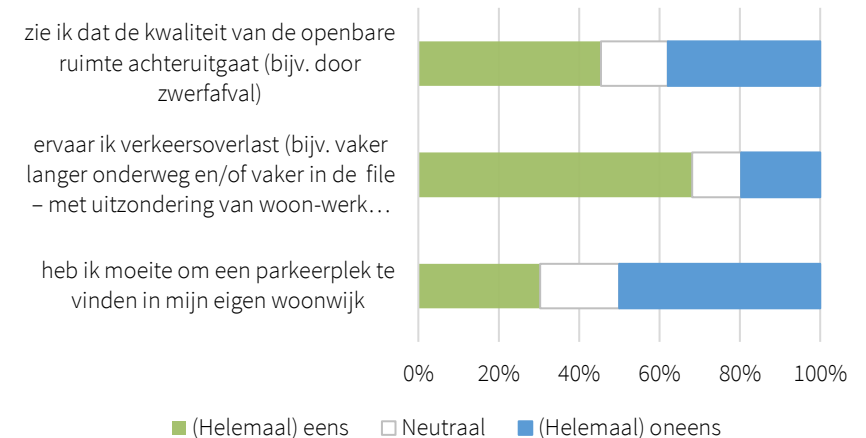
- Een aantal respondenten geeft aan (soms) overlast te ervaren in de weekenden. Het is mogelijk dat niet alle overlast gerelateerd is aan Kinderdijk bezoekers. Overlast in de weekenden komt mogelijk deels door bezoekers van de voetbalvereniging.
- Een kleinere groep ervaart (soms) overlast tijdens de zomervakantie of in bijna alle vakanties.
- Ook wordt genoemd dat overlast soms het hele jaar door voorkomt.

De meeste respondenten geven aan dat toeristische overlast vooral seizoensgebonden en weersafhankelijk is. Feestdagen, mooi weer en het voorjaar lijken piekmomenten te zijn, al zijn er ook respondenten die het hele jaar door overlast ervaren. De beleving van drukte blijkt dus sterk gebonden aan specifieke periodes.

Respondenten schrijven dat het soms druk is, wat ook als gezellig of juist positief ervaren wordt. Er wordt opgemerkt dat met name bezoekers uit naburige gemeenten voor overlast zorgen, omdat ze vaak niets willen betalen voor parkeren, maar wel vooraan willen staan. De zomerperiode wordt genoemd als moment waarop het drukker is, al geven sommigen aan zich daar niet snel aan te ergeren. Het is dus wel druk, maar dat ervaart niet iedereen als vervelend.

Tot slot hebben we aan (alle) respondenten gevraagd of ze het eens of oneens zijn met de volgende stellingen.

Figuur 4.9 In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen? (N=66) Door het toerisme bij Werelderfgoed Kinderdijk...

Achteruitgang openbare ruimte door toerisme

Een aanzienlijk deel van de respondenten (45%) ziet een verslechtering, zoals zwerfafval. 38% is het (helemaal) oneens met deze stelling.

Verkeersoverlast door toerisme

Het merendeel (68%) is het (helemaal) eens met deze stelling. Slechts een vijfde is het ermee oneens.

Parkeerdruk door toerisme in woonwijken

De helft van de respondenten is het (helemaal) oneens met deze stelling. Toch ervaart zo'n 30% wél parkeerproblemen door toerisme.

4.6 Verbeterpunten

Tot slot hebben we de respondenten gevraagd om verbeterpunten te noemen als het gaat om toerisme en bezoekers bij Werelderfgoed Kinderdijk.

Open vraag: Wat kan beter, als het gaat om toerisme en bezoekers bij Werelderfgoed Kinderdijk? (n=40)

De volgende punten komen hierin vaker naar voren: verkeer, veiligheid, communicatie en leefbaarheid.

Verkeer en bereikbaarheid

- Vermijd eigen autoverkeer van toeristen in en rondom Kinderdijk, bijvoorbeeld door het gebruik van shuttlevervoer of toegang via het water.
- Strengere handhaving op parkeren, vooral bij campers, foutparkeerders en in de zones voor vergunninghouders. Er is behoefte aan duidelijke, eenvoudige parkeerinformatie.
- Verkeersdrukke reguleren op de dijk, waar regelmatig opstoppen en onveilige situaties ontstaan, mede door touringcars en langzaam rijdende voertuigen.
- Snellere en duidelijkere doorstroming van verkeersstromen, met gescheiden routes voor auto's, fietsers en voetgangers.

Fiets- en wandelroutes

- Drukke fietspaden worden als gevaarlijk ervaren, vooral als wandelaars en fietsers elkaar kruisen.
- Verbetering van de infrastructuur, zoals bredere voet- en fietspaden, doorgetrokken wandelroutes en duidelijke bewegwijzering (vooral vanaf pont of parkeerplaatsen).

Informatie en bewegwijzering

- Duidelijkere communicatie en uniforme bewegwijzering is nodig voor toeristen (bijv. over waar te parkeren, te lopen of te fietsen).
- Informatie moet eenvoudiger en zichtbaarder, bijvoorbeeld met grotere en eenduidige borden.

Netheid en onderhoud

- Zwerfvuil en overvolle prullenbakken zijn een terugkerende bron van ergernis, vooral in de weekenden en op drukke dagen.
- Er wordt gepleit voor meer vuilnisbakken, regelmatig legen en het opruimen van afval rond containers en wandelroutes.

Leefbaarheid en toezicht

- Er is behoefte aan meer toezicht (bijv. boa's) op gedrag van toeristen, zoals parkeren, afval of toegang tot privéterreinen.
- Woonwijken moeten bereikbaar en leefbaar blijven, ook bij drukte of werkzaamheden in de regio.
- Bewoners pleiten voor beleid dat ook rekening houdt met hun gebruik van het gebied, niet alleen met internationale toeristen.

Specifieke suggesties

- Een grote parkeer-/shuttle lus langs de A15 met E-bussen naar de molens.
- Betere aansluiting met het OV, zoals een frequentere busdienst.
- Verbeterde veiligheid bij zebrapaden en duidelijke scheiding tussen verkeerdeelnemers.
- Betrek ook de minder zichtbare delen van het gebied (zoals achter de Molenstraat) in het onderhoud en de voorzieningen.

Conclusies en aanbevelingen

5. Conclusies en aanbevelingen

Molenlanden is een gemeente waar veel inwoners trots op zijn, waar zowel inwoners als bezoekers er graag op uit gaan. Inwoners ervaren positieve effecten van toerisme maar deels ook nadelige effecten. In dit hoofdstuk leest u de voornaamste conclusies uit dit onderzoek en aanbevelingen voor de toekomst.

5.1 Conclusies

5.1.1 Voorzieningen voor inwoners

De meningen van inwoners over de recreatieve voorzieningen in Molenlanden zijn verdeeld. Ook verschillen de meningen per voorziening:

Aantal voorzieningen (kwantiteit): Als we inwoners vragen naar hun waardering voor het *aantal* voorzieningen, dan worden de fietsvoorzieningen, waterrecreatiemogelijkheden en zwembaden het meest gewaardeerd. Kritischer zijn de inwoners over het winkelaanbod, uitgaansmogelijkheden en wandelvoorzieningen.

Kwaliteit voorzieningen: Bij de *kwaliteit* van de voorzieningen komen de restaurants, zwembaden, vismogelijkheden, fiets- en wandelvoorzieningen en waterrecreatiemogelijkheden het best naar voren. Inwoners zijn kritischer als het gaat om de kwaliteit van zwemvoorzieningen bij de natuur, mountainbikepaden en (ook) wandelvoorzieningen.

Behoeften en wensen: Uit de *open* antwoorden blijkt dat er behoefte is aan veilige en aantrekkelijke wandel- en fietsroutes, meer zwemvoorzieningen bij natuurwater, meer (kleinschalige) horecagelegenheden, meer speelvoorzieningen voor kinderen en ontmoetingsplekken voor jongeren, en specifieke ruiterspaden. In de open antwoorden komt een meer kritische houding tot uiting dan in de voorgaande (gesloten) vragen. Dit komt vermoedelijk omdat voornamelijk de respondenten die verbeterpunten zien, de open vraag invullen.

5.1.2 Omvang toerisme

De meeste inwoners vinden het bezoek in balans – het is niet te veel en niet te weinig (44%) – of ze hebben geen uitgesproken mening over het aantal bezoekers dat naar Molenlanden komt (31%). De positieve meningen ('het is te weinig') en kritische meningen ('het is te veel') zijn met elkaar in balans. In deelgebied C (Nieuw Lekkerland, Streefkerk, Groot Ammers, Langerak en Waal, Nieuwpoort en Kinderdijk) zijn de meningen vaker kritisch dan positief. *Ook in het inwonersonderzoek van 2021 waren er evenveel respondenten die het bezoek (veel) te veel vinden, als (veel) te weinig.*

5.1.3 Trots en positieve effecten

Positieve effecten van toerisme: Inwoners zien de positieve effecten van het bezoek aan Molenlanden, zoals de bijdrage aan de lokale economie, de instandhouding van (recreatieve) voorzieningen en horeca. Ook draagt het bezoek volgens een aanzienlijk deel van de inwoners bij aan de levendigheid en reuring in de gemeente (56% eens) en trots (50%). *Ten opzichte van 2021 zien we geen grote verschuivingen. Het algemene beeld blijft dat de positieve effecten gezien worden door een aanzienlijk deel van de respondenten.*

Trots: Inwoners geven aan waar zij trots op zijn, en wat ze bezoekers zouden aanbevelen om te doen: de natuur en het landschap in de

gemeente, de bekende plekken van Molenlanden (waaronder Kinderdijk, Nieuwpoort en musea), op gezinsactiviteiten en horecagelegenheden.

Verbeterpunten: Om Molenlanden aantrekkelijker te maken voor bezoekers, raden de respondenten verschillende acties aan, zoals onderhoud, bewegwijzering en veiligheid van fiets- en wandelroutes, rustpunten, horeca, winkels en meer (kleinschalige) logies. Een aantal keer wordt ook spreiding van het bezoek genoemd.

5.1.4 Drukke en nadelige effecten

Aandachtspunten: De mobiliteit (het verkeer, parkeerdrukke, files en onveilige situaties), de kwaliteit van de openbare ruimte (zwerfafval e.d.) en de natuur zijn de belangrijkste aandachtspunten, als we vragen naar nadelige effecten van het bezoek aan Molenlanden. 29% tot 45% van de respondenten onderschrijft dit. Het mobiliteitsprobleem wordt vaker onderschreven door inwoners uit deelgebied C (Nieuw Lekkerland, Streefkerk, Groot Ammers, Langerak en Waal, Nieuwpoort en Kinderdijk). Overigens is er ook een redelijk deel van de respondenten dat deze aandachtspunten *niet* ziet of merkt. *Ook in het onderzoek van 2021 kwam de mobiliteit als voornaamste aandachtspunt naar voren, gevolgd door drukke en de openbare ruimte.*

Zorgen bij inwoners: Een deel van de respondenten (15%-25%) maakt zich zorgen over het kleinschalige karakter van de gemeente, drukke, het woonklimaat en schade aan erfgoed door het bezoek. Respondenten leggen uit zich zorgen te maken over de rust en het dorpsgevoel in Molenlanden. Zij vragen om toerisme dat past bij de streek.

Druktebeleving: bijna een kwart van de respondenten (24%) vindt dat het te druk wordt in Molenlanden door bezoekers. *Dat is vergelijkbaar met het onderzoek in 2021, toen 25% het te druk vond.*

Inwoners ervaren de drukte op veel plaatsen: onderweg (op de weg, fiets- en wandelpaden, parkeerplaatsen), in de eigen straat en in de natuur. Opvallend is ook de hoeveelheid momenten waarop zij drukte ervaren: bij mooi weer, in weekenden, op feestdagen, in vakanties, etc. Meer dan een kwart ervaart zelfs (bijna) het hele jaar door drukte.

5.1.5 Balans en toekomst

De voordelen van recreatie en toerisme in Molenlanden wegen op tegen de nadelen, en het bezoek mag aangemoedigd worden, vindt (bijna) de helft van de respondenten. Een kleiner deel (18%) is het hier overigens *niet* mee eens en een wat grotere groep uit hun zorgen: als het bezoek groeit, dan kan dat ook leiden tot overlast (32%). *Bij deze stellingen zien we geen grote verschuivingen in de meningen.*

De inwoners vragen om beleidsmatige aandacht voor het behouden van de natuur en groene omgeving, een fijn leefklimaat (wonen, werken, zelf recreëren) en behoud van cultuur en natuur. Toerisme ontwikkelen kan, mits dit op een passende schaal gebeurt, met aandacht voor de rust, veiligheid en leefbaarheid voor inwoners.

In de open antwoorden (verspreid door het onderzoek) lezen we enkele ferme, kritische opmerkingen over de gemeente en het toeristische bezoek. Enkele respondenten vragen zich af waarom de gemeente toerisme wil stimuleren, vinden de vragenlijst suggestief en willen een tegengeluid laten horen. Bij een aantal van hen lijkt de grens bereikt te zijn. Deze zorgen achten we noemenswaardig en belangrijk om serieus te nemen.

5.1.6 Kinderdijk

Hoewel de respons beperkt is (66 inwoners), biedt het onderzoek waardevolle inzichten in hoe deze groep toerisme bij Werelderfgoed Kinderdijk beleeft. De meeste respondenten recreëren zelf regelmatig in het gebied, vooral door te wandelen en te fietsen. Ze zijn overwegend trots op hun woonomgeving en waarderen de positieve effecten van toerisme op bereikbaarheid en het behoud van de molens.

Tegelijkertijd ervaren veel respondenten verkeersdruk, vooral op drukke dagen en op specifieke locaties zoals de Molenstraat en Lekdijk. Ook noemen ze zorgen over de leefbaarheid, zoals foutparkeren, afval en onveilige situaties op fietspaden.

Er is brede steun voor verbeteringen op het gebied van verkeersafwikkeling, duidelijkere informatievoorziening, netheid en handhaving. Bewoners vragen vooral om een betere balans tussen toeristisch gebruik en leefbaarheid, waarbij hun stem en dagelijks gebruik van het gebied serieus worden meegenomen.

5.2 Aanbevelingen

Uit het onderzoek spreekt trots en positieve waardering voor het toerisme in Molenlanden. Inwoners zijn vaak trots op hun gemeente, op de bekende en minder bekende plekken, en zien ook de voordelen van het bezoek aan hun gemeente. Het aantal bezoekers is op dit moment voor de meeste respondenten in balans.

- ▶ **Betrokkenheid en trots inwoners:** Inwoners nemen de tijd om de vragenlijst in te vullen en hun mening te uiten. In de open antwoorden lichtten zij hun meningen uitgebreid toe. Maak gebruik van deze betrokkenheid en de trots van inwoners en hou hen 'aangehaakt'.

Koppel terug wat uit het inwonersonderzoek komt en hoe dat de gemeente helpt. Of richt een bewonerspanel op of een bewonerswerkgroep, die meedenkt over de prioriteiten en uitvoering van het beleid.

Tegelijkertijd spreken uit het onderzoek ook zorgen en aandachtspunten:

- ▶ **Toerisme ontwikkelen in balans:** de omvang van het bezoek aan Molenlanden is op dit moment nog in balans volgens de meeste respondenten. Er is nog ruimte om te ontwikkelen, mits dat gebeurt op passende schaal en met aandacht voor de zorgen en wensen van inwoners. Tegelijkertijd zien we ook enkele respondenten voor wie 'de maat vol is'. Gebruik de aanknopingspunten die respondenten in het onderzoek noemen (zie samenvatting in 5.1.5) voor de actualisatie van het beleid. Vaker genoemde begrippen hierbij zijn: kleinschaligheid, veiligheid, voorzieningen op orde voor inwoners, rust en dorpsgevoel behouden, en natuur en erfgoed beschermen.
- ▶ **Draagvlak in het vizier houden, met name lokaal:** In het algemeen zijn de conclusies uit het onderzoek redelijk tot overwegend positief, met enkele aandachtspunten. Wel is het goed om de regionale verschillen in beeld te houden: in deelgebied C (Nieuw Lekkerland, Streefkerk, Groot Ammers, Langerak en Waal, Nieuwpoort en Kinderdijk) zien we vaker een wat kritischer houding, dan gemiddeld genomen in Molenlanden. In Kinderdijk ervaart meer dan de helft van de respondenten een zekere mate tot ernstige overlast door het jaar heen. Bij een ongewijzigde situatie, verwachten we dat in deelgebied C en Kinderdijk het draagvlak voor toerisme onder inwoners eerder onder druk komt te staan dan in de andere gebieden. *Let op: in de open antwoorden lezen we dat dit voor een aantal inwoners al aan de hand is.*

- ▶ **Mobiliteit:** Mobiliteit (verkeer, parkeerdrukke en veiligheid) is een blijvend aandachtspunt, net als in 2021. Aandachtspunten zijn onder andere verbetering van de fiets- en wandelinfrastructuur en -veiligheid, parkeergelegenheid voor inwoners, en verbetering van doorstroming bij drukke punten. In Kinderdijk wordt hier (ook) veel aandacht voor gevraagd. Inwoners dragen diverse ideeën aan om veiligheid en verkeersdoorstroming te verbeteren. *NB:* dat de mobiliteitsproblemen in dit onderzoek naar voren komen, wil niet zeggen dat ze *volledig* toe te schrijven zijn aan toerisme. Het mobiliteitsprobleem vraagt om een bredere scoop dan alleen vanuit toerisme-perspectief.
- ▶ **Drukke op relatief veel plekken en momenten:** Verken aanvullende oplossingen voor bezoekersdrukke tijdens piekmomenten. Een deel van de inwoners ervaart – aanzienlijk vaak in het jaar (sommigen zelfs het hele jaar door) en op veel plaatsen – drukke.
- ▶ **Wandelvoorzieningen:** er is verdeeldheid over het wandelaanbod in de gemeente. Niet iedereen is hier tevreden over. Rustpunten, onderhoud en veiligheid zijn vaker genoemde aandachtspunten. Wandelen is de nummer 1 vrijetijdsactiviteit van Nederlanders. Goede wandelvoorzieningen vanuit huis, zijn in die zin een basisvoorziening, wat idealiter voor iedereen op orde is.
- ▶ **Lokale voorzieningen voor inwoners:** er is een duidelijke behoefte aan voorzieningen die aansluiten bij het dagelijks leven, elkaar ontmoeten en recreëren in de buitenlucht, zoals fietsen, wandelen, zwemmen, paardrijden, etc. Voorzien in die behoeften is positief voor zowel inwoners (met het oog op leefbaarheid, het behouden van het dorpsgevoel en draagvlak voor toerisme) als voor bezoekers (er is genoeg te doen).
- ▶ **Aandachtspunten Kinderdijk:** In het algemeen gelden de aanbevelingen ook voor Kinderdijk. Aanvullend daarop noemen respondenten specifieke verbeterpunten wat betreft leefbaarheid en het woonklimaat (balans lusten en lasten), de openbare ruimte (onderhoud; overlast door afval), mobiliteit (parkeren, drukke, veiligheid, doorstroming) en de informatievoorziening voor bezoekers (op gedrag, bewegwijzering, parkeren). Ook in Kinderdijk plaatsen enkele respondenten zeer kritische kanttekeningen bij het toerisme. In positieve zin valt op dat inwoners van Kinderdijk ook gebruik maken van de voorzieningen bij het Werelderfgoed. Mogelijk gaat het (deels) om voorzieningen die inwoners missen in de kern. Dit vraagt ook om een bredere blik: dat wat ontwikkeld wordt op het Werelderfgoed, kan ook bijdragen aan de leefbaarheid van het gebied.
- ▶ **Monitoren:** Net als in 2021 zijn er aandachtspunten voor toerisme en recreatie in de gemeente, en zijn er zorgen bij een deel van de respondenten. Neem bijvoorbeeld de zorgen over het kleinschalige karakter van de gemeente en het woongenot. Deze feitelijke monitor is helpend bij het bepalen van prioriteiten en beleid. We adviseren dan ook in de toekomst de belangrijkste aspecten (omvang van het bezoek, positieve effecten, nadelige effecten en balans) te blijven monitoren. Op dit moment zien we balans tussen de lusten en lasten, maar lokaal kán dat onder druk komen te staan als toerisme groeit.

Bijlagen

Bijlage 1

Over het onderzoek

Dit onderzoek betreft een kwantitatief onderzoek naar de mening van de inwoners van Molenlanden ten aanzien van recreatie en toerisme en de effecten op leefbaarheid. Dit onderzoek maakt deel uit van een bredere opdracht, waarbij ook ondernemers en stakeholders geënquêteerd en geïnterviewd zijn. De resultaten daarvan ontvangt de gemeente Molenlanden in een separaat rapport.

Respons, betrouwbaarheid en representativiteit

Betrouwbaarheid van onderzoek heeft betrekking op de respons en de mate waarin er met zekerheid kan worden gesteld dat de resultaten hetzelfde zijn bij herhaling. Hoe betrouwbaarder het onderzoek, hoe meer respondenten er nodig zijn. De respons van 805 enquêtes, op een inwoneraantal van 45.363 inwoners⁶ (1 januari 2025), is ruimvoldende om betrouwbare uitspraken te doen. Een minimale response van 381 respondenten was nodig om betrouwbare uitspraken te doen⁷.

Naast betrouwbaarheid is representativiteit ook een onderdeel van kwantitatief onderzoek. Representativiteit gaat over de mate waarin de respondenten een juiste afspiegeling zijn van de 'onderzoekspopulatie' (de inwoners van Molenlanden). Bij een representatief onderzoek wordt doorgaans een steekproef getrokken uit de populatie, waarbij er een goede afspiegeling moet zijn op verschillende kenmerken, zoals leeftijd en

woonplaats. Een uitgangspunt in dit onderzoek was dat elke inwoner de mogelijkheid moet hebben om zijn of haar mening te geven. Om een eerlijk beeld te schetsen van de mening van inwoners van Molenlanden – zonder oververtegenwoordiging van een bepaalde leeftijdsgroep of woongebied – zijn de resultaten naderhand gewogen naar leeftijdsgroep en woongebied. Zie hiervoor ook de Achtergrondkenmerken van respondenten.

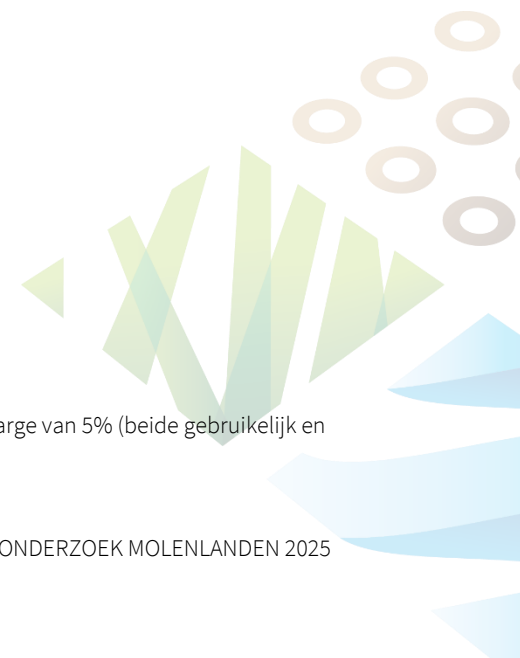
Vergelijkbaarheid 2021

De vergelijkbaarheid met 2021 is een belangrijk element van dit onderzoek. In 2021 zijn de resultaten niet gewogen naar herkomst binnen de gemeente en leeftijd. In 2025 is hier wel voor gekozen. Nieuwpoort en Langerak werden in 2021 niet actief benaderd (daar had al recent een inwoneronderzoek plaatsgevonden), maar behaalden wel een vergelijkbaar responspercentage als in 2025.

Kortom: daar waar we de vergelijking maken tussen beide onderzoeken, is het goed om te beseffen dat in de resultaten van 2021 de leeftijdsgroepen en kernen niet gewogen waren.

⁶ CBS (2025). *Regionale kerncijfers Nederland*. Bevolkingssamenstelling op 1 januari gemeente Molenlanden.

⁷ Bij een betrouwbaarheidsniveau van 95% en een foutenmarge van 5% (beide gebruikelijk en de standaard bij marktonderzoeken)

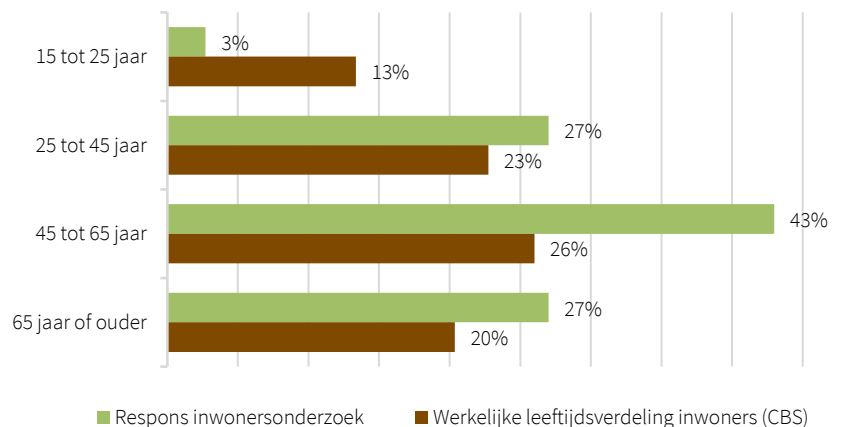
Achtergrondkenmerken respondenten

In deze paragraaf geven we vier kenmerken van de respondenten weer: leeftijd, geslacht, herkomst naar woonplaats en deelgebied en inkomsten uit recreatie en toerisme.

Leeftijd respondenten

Figuur B.1 toont de *ongewogen* leeftijdsverdeling van de respondenten in het onderzoek en de werkelijke leeftijdsverdeling van inwoners van de gemeente.

Figuur B.1 Verdeling van respondenten (n=805, ongewogen) en inwoners van gemeente Molenlanden⁸ naar leeftijdscategorie

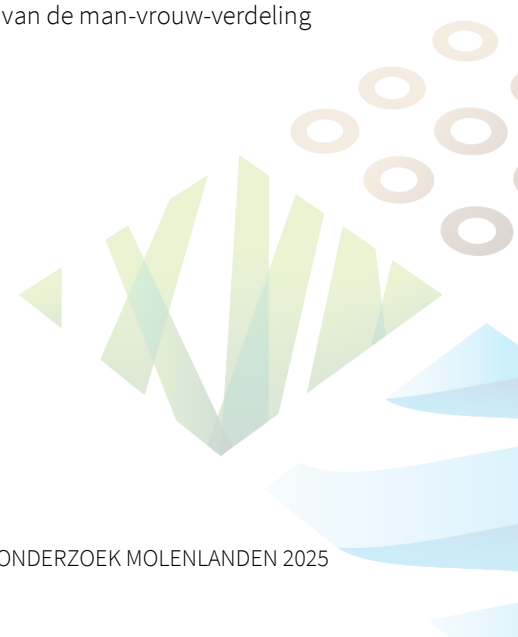
Wat valt op?

- De meeste respondenten zijn tussen de 45 tot 65 jaar (43%). In werkelijkheid valt 26% van de inwoners in deze leeftijdsgroep. Oftewel: deze leeftijdsgroep is *oververtegenwoordigd* in het onderzoek.
- Slechts 3% van de respondenten is 15-25 jaar. In werkelijkheid valt 13% van de inwoners in deze leeftijdsgroep. Deze groep is *ondervertegenwoordigd* in het onderzoek.

De over- en ondervertegenwoordiging van de leeftijdsgroepen is gecorrigeerd door de resultaten van het onderzoek te wegen, naar rato van werkelijke leeftijdsverdeling. Hiervoor zijn de volgende leeftijdscategorieën aangehouden: 15-45 jaar, 45-65 jaar, 65 jaar en ouder. Omdat er relatief weinig respondenten in de leeftijdsgroep 15-25 jaar vallen, is deze groep *voor de weging op leeftijd* samengenomen met de leeftijdsgroep 25-45 jaar.

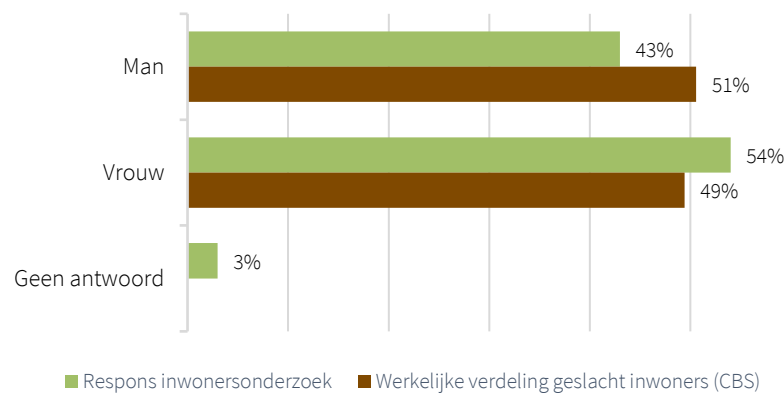
Geslacht respondenten

Figuur B.2 toont de verdeling van respondenten naar geslacht. Wat opvalt: meer vrouwen (55% van de respondenten) dan mannen (43%) hebben de vragenlijst ingevuld. Vrouwen zijn wat sterker vertegenwoordigd en mannen iets minder dan je mag verwachten op grond van de man-vrouw-verdeling van de inwoners.

⁸ CBS (2025). *Regionale kerncijfers Nederland*. Bevolkingssamenstelling op 1 januari gemeente Molenlanden.

Figuur B.2 Verdeling van respondenten (n=805, ongewogen) en inwoners naar geslacht³

Herkomst respondenten

Tabel B.1 laat de verdeling zien van respondenten en inwoners naar woonplaats/kern. De resultaten van het onderzoek zijn gewogen naar woongebied, om over- of ondervertegenwoordiging van bepaalde kernen te voorkomen. Meer hierover is te lezen in de Inleiding.

Tabel B.1 Verdeling van respondenten (n=805, ongewogen) naar woonplaats

Woonplaats	Aantal respondenten	% van totaal
Arkel	54	7%
Bleskensgraaf	61	8%
Brandwijk	24	3%
Giessenburg	65	8%
Giessen-Oudekerk	12	1%
Goudriaan	21	3%
Groot-Amers	70	9%
Hoogblokland	19	2%
Hoornaar	33	4%
Kinderdijk	66	8%
Langerak	34	4%
Molenaarsgraaf	19	2%
Nieuw-Lekkerland	122	15%
Nieuwpoort	49	6%
Noordeloos	32	4%
Ottoland	13	2%
Oud-Alblas	34	4%
Schelluinen	24	3%
Streefkerk	42	5%
Waal	4	0%
Wijngaarden	7	1%
Gemeente Molenlanden	805	100%

Deelgebieden

Net als in 2021 rapporteren we voor zowel de hele gemeente Molenlanden, als de drie deelgebieden. Zie tabel B.2 en afbeelding B.1 (aan het eind van deze bijlage) voor de gebiedsindeling.

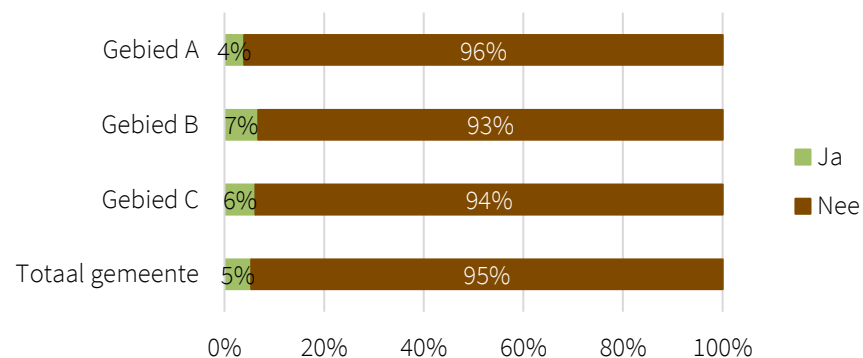
Tabel B.2 Verdeling van respondenten naar deelgebied in gemeente Molenlanden

Gebied	Kernen	Aantal respondenten	Schatting Aantal inwoners
Gebied A: Randkernen dichtbij de Drechtsteden. Kernen langs de Giessen. Kernen aan de oostkant van de A27 en dichtbij Gorinchem. Bruin op de kaart (afbeelding B.1).	Wijngaarden Giessen-Oudekerk Schelluinen Noordeloos Hoornaar Giessenburg Hoogblokland Arkel	246	17.100
Gebied B: Landelijk, kleinschalig en centraal gelegen. Kernen langs de Alblas, Graafstroom. Groen op de kaart.	Ottoland Brandwijk Oud Alblas Bleskensgraaf Molenaarsgraaf Goudriaan	172	9.870
Gebied C: Middelgrote 'dijkkernen' langs de Lek. Toeristische trekker door identiteit. Blauw op de kaart.	Nieuw Lekkerland Streefkerk Groot Ammers Langerak Waal Kinderdijk Nieuwpoort	387	20.600

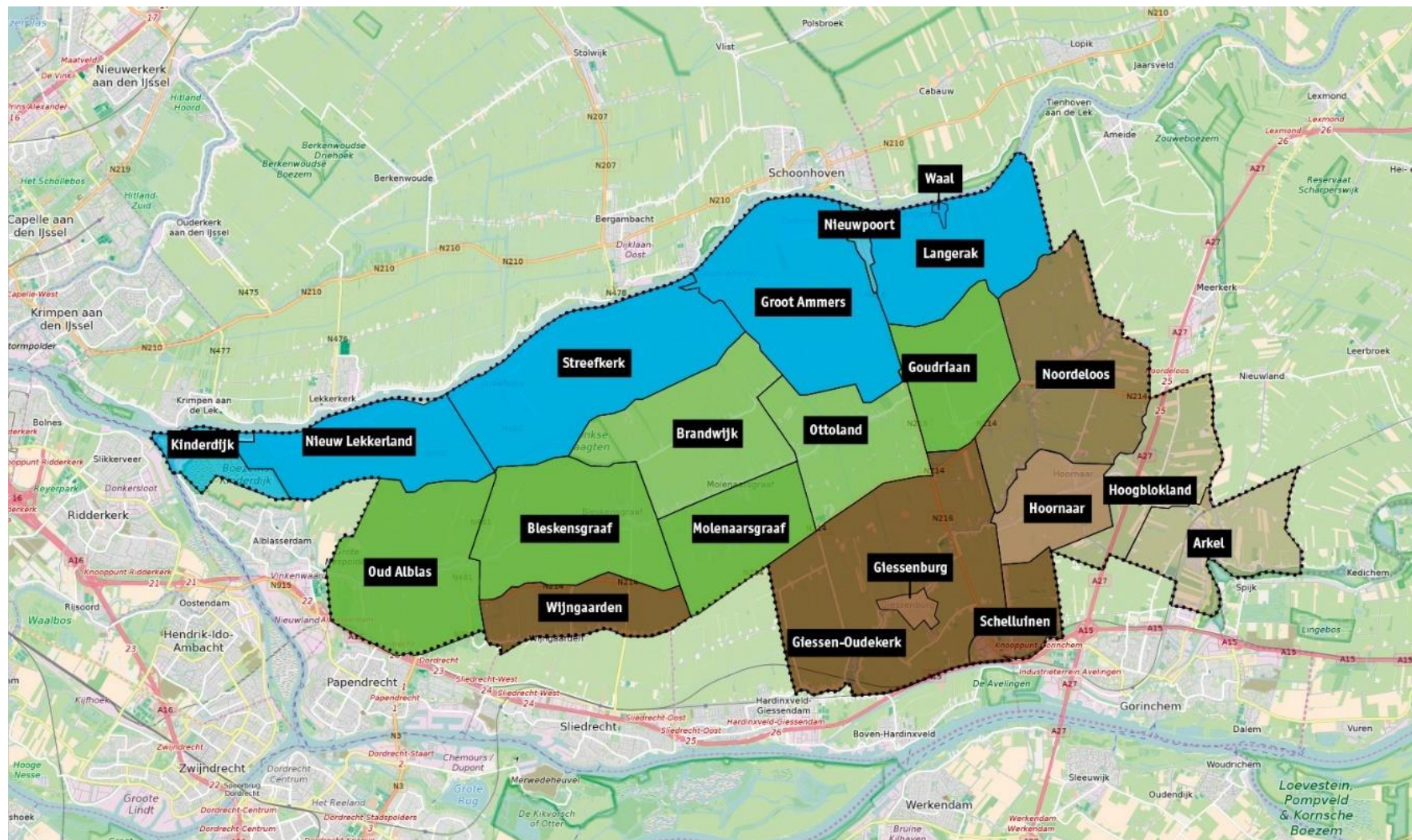
Inkomsten uit recreatie en toerisme

Figuur B.3 laat zien in welke mate de respondenten een (arbeids)relatie hebben met toerisme. Gemiddeld genomen beantwoordt 5% van de respondenten deze vraag met 'ja'. In gebied B ligt dit percentage iets hoger onder de respondenten.

Figuur B.3 Bent u (deels) werkzaam in de toeristische sector / heeft u een bijverdienste uit toerisme?

Abbeelding B.1 Deelgebieden gemeente Molenlanden

Achtergrondtabellen ‘Drukke en nadelige effecten’

Paragraaf 2.4 beschrijft de mate waarin respondenten drukke en nadelige effecten merken van het bezoek aan Molenlanden. De tekst benoemt enkele verschillen per deelregio. Voor de volledigheid staan hieronder tabellen met de achterliggende resultaten per gebied.

Door bezoekers (recreatie en toerisme) in Molenlanden zie ik...

Tabel B.3 dat er problemen zijn met mobiliteit (parkeerdrukke, files, etc.)

	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Totaal Molenlanden
(helemaal) eens	36%	43%	58%	45%
Neutraal	28%	26%	19%	24%
(helemaal) oneens	36%	31%	23%	30%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel B.4 dat de kwaliteit van de openbare ruimte achteruit gaat (bijv. door zwerfafval)

	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Totaal Molenlanden
(helemaal) eens	34%	35%	40%	36%
Neutraal	31%	32%	31%	32%
(helemaal) oneens	35%	33%	29%	32%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel B.5 dat er schade optreedt aan natuur

	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Totaal Molenlanden
(helemaal) eens	25%	29%	34%	29%
Neutraal	39%	33%	33%	36%
(helemaal) oneens	35%	38%	33%	35%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel B.6 dat het kleinschalige karakter van Molenlanden gevaar loopt

	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Totaal Molenlanden
(helemaal) eens	15%	32%	31%	25%
Neutraal	35%	29%	26%	30%
(helemaal) oneens	50%	39%	43%	45%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel B.8 dat het minder prettig wonen is in Molenlanden

	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Totaal Molenlanden
(helemaal) eens	13%	17%	21%	17%
Neutraal	32%	29%	25%	29%
(helemaal) oneens	56%	54%	54%	55%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel B.7 dat het te druk wordt in Molenlanden

	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Totaal Molenlanden
(helemaal) eens	16%	23%	33%	24%
Neutraal	36%	37%	28%	33%
(helemaal) oneens	48%	40%	39%	43%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel B.9 dat er schade optreedt aan erfgoed

	Gebied A	Gebied B	Gebied C	Totaal Molenlanden
(helemaal) eens	10%	15%	20%	15%
Neutraal	42%	39%	35%	39%
(helemaal) oneens	48%	46%	45%	47%
Totaal	100%	100%	100%	100%

